

KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 16

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

10. OKTÓBRA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Černová. Malá obec medzi výbezkami Veľkej Fatry a riekou Váh. Vlastne ani nie obec, ale len ulica mesta Ružomberka odnepamäti žila pokojným životom. Jej obyvatelia boli prevažne roľníci, živili sa však aj pltníctvom a rybárstvom alebo dochádzali za prácou do fabrik v Ružomberku. V celej histórii obce nič nenasvedčovalo, že sa 27. októbra 1907 stane symbolom odporu slovenského ľudu proti nezmyselnej, surovej a neľudskej maďarizačnej politike uhorských vlád od rakúsko-maďarského vyrovnania roku 1867. Nezmyselné a nekresťanské zavraždenie pätnástich Černovčanov pri pokuse o „posviacku“ tamojšieho novopostaveného katolíckeho kostola vykopalo takú priepasť vo vzťahoch medzi uhorskou vládou a Slovákmi, že čelní predstavitelia slovenské-

zálnej latinčiny ako štátneho jazyka nebránilo rozvíjať jazyky národnosti i národnostnú kultúru. Ak vznikali jazykové spory, vládna moc sa ich snažila potláčať a uprednostňovala jazykovú toleranciu. Privilégium pre žilinských Slovákov z r. 1381, zásahy v stredoslovenských banských mestách začiatkom novoveku i jazykový zákon z r. 1606 svedčia o trvajúcej politike vládnej moci smerom k jazykovej tolerancii. Preto aj prvé útoky na Slovákov a slovenský jazyk, ktoré sa odohrali začiatkom 18. storočia, Slováci chápali ako pokusy o zníženie vážnosti ich národnosti a o spochybnenie ich zásluh o budova-

stotožnili sa s ním ani Slováci. Ich odpor voči maďarizácii nikdy nebol namierený proti príslušníkom maďarského národa a nikdy nesmeroval k potlačeniu práv iných. Všetky politické programy, ktoré predstavitelia slovenského národného života vypracovali v priebehu 19. storočia, boli zamerané výlučne na uplatnenie sa Slovákov ako plnoprávných občanov Uhorska a na národnú samosprávu. Odmenou zo strany uhorských vládných orgánov, ktoré sa v priebehu prvej polovice 19.

Černová

ANTON HRNKO

100

ho politického života odvtedy stále intenzívnejšie hľadali budúcnosť svojho národa mimo hraníc Uhorska.

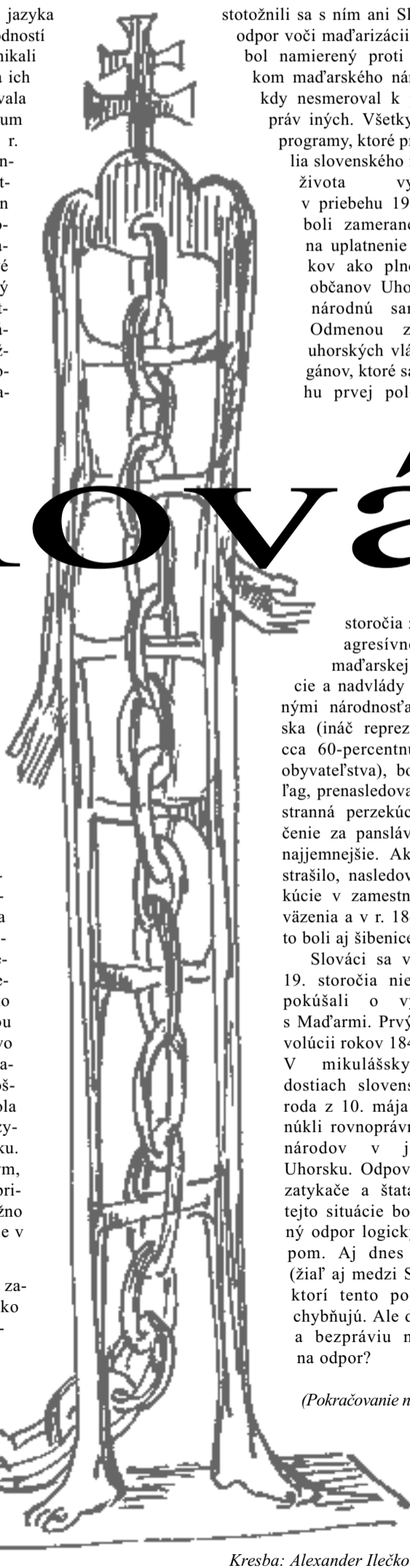
Čo sa stalo v tento pamätný deň, keď sa to dotklo nielen srdce všetkých vlastenecov Slovákov, ale zatriaslo aj svedomím svetovej kultúrnej verejnosti? Odpoveď nie je ľahká ani jednoduchá. Samotná strelba do zhromaždeného davu asi tisíc Černovčanov pri pokuse o „vysvätenie“ kostola, ktorý si občania postavili z vlastných peňazí a ktorý si želali vysvätiť toho času suspendovaným kňazom, rodákom z obce a iniciátorom jeho výstavby Andrejom Hlinkom, bola len nepatrným kamienkom v celkovej mozaike politiky uhorskej vlády voči národnostiam a osobitne voči Slovákom. Táto politika vychádzala z nereálnej predstavy o Uhorsku ako o maďarskom národnom štáte a o povinnosti uhorskej vlády za každú cenu asimilovať národnosti Uhorska a vytvoriť z tohto štátu kultúrne a etnicky jednotný maďarský štát. Čím bola táto politika nereálnejšia a bezperspektívnejšia, tým ju uhorská vláda presadzovala húževnatejšie a brutálnejšie.

Uhorsko ako štát vzniklo na začiatku 11. storočia na troskách Veľkej Moravy a bezo sporu pod vedením staromaďarskej rodovej šľachty na čele s Arpádovcami. Avšak nemožno nevidieť, že už pri jeho založení asistovali domáci slovenskí veľmoži (Hunt, Poznan a ďalší), ktorí do nového štátu priniesli skúsenosti z predchádzajúceho štátotvorného procesu v strednej Európe. Túto skutočnosť si určite uvedomoval aj prvý uhorský kráľ sv. Štefan, ktorý v svojich poučeníach kráľovičovi Imrichovi odkazoval, že krajina jednej reči je nerozumná a krehká (imbecile et fragile). Aj keď sa z času na čas v Uhorsku objavovali národnostné a najmä rečové spory, nemožno povedať, žeby sa vládna moc snažila uprednostňovať jednu národnosť pred druhou. Práve naopak, používanie univer-

nie „vlasti“, za ktorú považovali celé Uhorsko.

Nástup moderného nacionalizmu však pochoval nadobro pokojné spolunažívanie národností Uhorska. Myšlienka uhorských jakobínov prebudovať Uhorské kráľovstvo na federáciu piatich suverénnych republík i so Slovenskom ako jednou z nich bola labuťou piesňou za niekdajším jazykovo tolerantným Uhorskom. Poprava vodcov povstania na Rákošskom poli pri Pešti r. 1795 bola symbolickým ukončením jazykovej rovnoprávnosti v Uhorsku. Uhorský snem totiž už predtým, na zasadaní v r. 1791 – 1792 prijal sériu zákonov, ktoré možno chápať ako nástup maďarizácie v krajine.

Predstavitelia Slovákov na začiatku 19. storočia len ťažko chápali, že v krajine, ktorú pokladali za svoju vlasť a v ktorej boli najstarším autochtónnym obyvateľstvom, by mali jedinú budúcnosť – zánik a plnú asimiláciu. S týmto postavením sa nemohol stotožniť žiaden živý organizmus a ne-

(Pokračovanie na 2. strane)

Kresba: Alexander Ilečko

Možno už nikoho neprekvapuje každodenný chaos okolo nás, no ja neviem zhrubnúť natoľko, aby som si ho ne všimal. Dotýka sa ma bolestne. Nevieť sa bez citového zaujatia povzniesť ani nad takú zdanlivo parciálnu vec ako mediálny humbug okolo plagátov „za život“. Boli ma hlava z toho pomätenia v myšliach niektorých súčasníkov, ktorí považujú za dôležitejšie rozoberať etickú stránku snímky, nie etickú stránku posolstva. Kritikom neprekáža vulgárnosť, surovosť, ba až ohavnosť, ktorá sa už stala samozrejmosťou komunikačných prostriedkov, ale šokuje ich pohľad na nenarodené dieťa po umelom ukončení tehotenstva.

Áká faloš! Koľká pretváрка!

Ale čo čakať od súčasníka zvyknutého

Popletené pojmy

TEODOR KRIŽKA

schvaľovať bombardovanie vzdialených krajín len na základe niekoľkokmesačného mediálneho masívneho masívneho ľudských mozgov! V koľkých z nás sa ešte pohýna svedomie pri každodenných správach o smrti desiatok ľudí niekde v Palestíne či Iraku? Koľkí chápu dosah ďalších osudov Kosova na život nás Slovákov?

Smrť v reálnych uliciach akoby splynula s virtuálnou smrťou v počítačových hrách. V rovnakom čase so zatajeným dychom sledujeme zápas lekárov o život oddelených siamských dvojčiat a ako rutinu prijímame utrpenie celých národov.

Otupievame citovo i mravne. Ako málo hýbe našim svedomím ľahostajnosť k dejinám. 1 300 000 zabitých nenarodených detí, to je predsa hotový holokaust!

Citové i mravné otupenie, taký je výsledok budovania konzumnej liberálnej spoločnosti. Individualistický, egocentrický zhon po majetku a spoločenskej prestíži, zdá sa, decimuje človeka úspešnejšie ako násilie falošného kolektivismu. Diabolsky perfidne vymyslená konštrukcia bezhraničnej ľudskej slobody sa ukazuje účinnejšia ako tyrania, lebo sľubom voľnosti redukuje sebaocistnú túžbu ľudskeho vnútra. Podivná zmes sentimentu tryskajúceho z pseudoromantických filmov, ktorých predmetom je iluzórna krása života bohatých a úspešných, a bezohľadný naturalizmus kriminálov ani nič iné ako otupenie spôsobiť nemôže.

A čo aj očakávať od spoločnosti, ktorá už dve desaťročia vytláča kultúru z centra ľudského života?

Už sme pochopili, kam privedie decimovanie životného prostredia a investície do jeho zachovania a obnovy nevnímame ako mrhanie prostriedkami. No ekológia ducha je nám stále veľmi vzdialená. Akoby sme si neuviedomovali kauzálnu súvislosť medzi mravnosťou a slobodou.

Nedávno mi položil redaktor istého rádia otázku, čo môže zmeniť na živote národa útlá básnická zbierka, ktorú si prečíta niekoľko desiatok ľudí. Chápeme, čo dokáže štipka soli pri príprave jedla. Rozumieme úlohe kvásku pri pečení chleba. Ale zabudli sme, čo mohlo spôsobiť desať spravodlivých ľudí v biblických mestách Sodoma a Gomora.

www.kultura-fb.sk

Snímka: Igor Laciak

Dokončenie z 1. strany)

Druhýkrát Slováci ponúkli vyrovnanie v Memorande národa slovenského zo 6. a 7. júna 1861. V Pešti neuspeli. F. Deák, vodca maďarského hnutia za rovnoprávnosť s Viedňou, prijal delegáciu slovenského národa v župane a s čibukom, aby jej ani len náhodou nepriznal reprezentatívnosť. Slováci sa preto obrátili na Viedeň, ktorá bola predsa len o niečo tolerantnejšia. Ale ani tam nepochodili. Viedeň sa radšej dohodla s Budapešťou proti väčšine obyvateľstva Rakúskej ríše. Rakúsko-maďarským vyrovnaním z r. 1867 dala maďarským šovinistickým vládnym kruhom v Uhorsku voľnú ruku. A tie to naplno využili.

Už roku 1868 sa vyrovnali s národnosťami povestným národnostným zákonom, v ktorom kodifikovali, že v Uhorsku je len jeden národ, a to národ maďarský. S ostatným nemaďarským obyvateľstvom sa „vyrovnali“ tým, že im v rámci zákona garantovali určité jazykové práva. Avšak tie sa v praxi nikdy neuplatnili. Od začiatku sedemdesiatych rokov 19. storočia uhorská vláda nastúpila kurz tvrdej maďarizácie. Zastavila tri slovenské gymnáziá a postupne likvidovala národnostné školstvo. Za obeť jej roku 1875 padla aj Matica slovenská, jediný celonárodný orgán Slovákov. Keď srbský poslanec uhorského snemu S. Miletič interpeloval predsedu vlády K. Tiszu v prospech slovenského národa, ten mu len sucho odpovedal, že „slovenského národa v Uhorsku niet.“

Slovenská politika reagovala na vzrastajúci národnostný útlak odchodom do pasivity. Pasivita však neprosperovala slovenskému národnému životu, mala skôr demoralizujúci účinok. Uhorskej vláde pritom nijako nebránila v pritvrdzovaní maďarizačnej politiky. V priebehu

deväťdesiatich rokov 19. storočia ju preto postupne opúšťala a začiatkom 20. storočia sa plne zapojila do zápasov za národnostnú rovnoprávnosť. Pod heslami Za tú našu slovenčinu, Za tie naše haleny najmä ľudový prúd Slovenskej národnej strany zapojil do národného života masu slovenského ľudu. V tejto situácii sa do politického života zapojil aj mladý ružomerský farár Andrej Hlinka. Počas volebnej kampane roku 1906 podporil slovenského národného kandidáta, za čo bol svetskou vrchnosťou súdený i odsúdený. Avšak neváhala ani vrchnosť cirkevná. Spišský biskup A. Párvy ho suspendoval „ab officio et ordine“, teda z úradu ružomerského farára i z pastoračnej činnosti. A. Hlinka sa proti tomu bránil až vo Vatikáne a účinne mu pri tom pomáhali českí a moravskí katolíci. Na ceste v Čechách bol aj počas černojských udalostí.

Po voľbách roku 1906 sa moci v Uhorsku ujala krajne šovinistická strana nezávislosti, ktorá si za jeden zo svojich cieľov dala urýchlene maďarizácie. Minister školstva tejto vlády A. Apponyi (Aponi) nechal parlamentom prejsť nový balík školských zákonov, ktoré mali definitívne zlikvidovať národnostné školstvo a z uhorských škôl urobiť povestný „mlynček“, do ktorého by sa hádzali slovenské deti a z ktorého by vychádzali uvedomelí Maďari. Tieto zákony vyvolali všeobecnú nespokojnosť medzi uvedomelým slovenským obyvateľstvom, ktoré sa oproti predchádzajúcemu obdobiu o svoje práva hlásilo stále otvorenejšie. Takýmto otvoreným odporom bolo aj odmietnutie snahy spišského biskupa

a politických orgánov štátu o vysvätenie kostola v Černojskej.

Ako biskup, tak aj politická moc však chceli ukázať, kto je v Uhorsku „pánom“. Preto rozhodli vysvätiť kostol aj proti vôli farníkov. Ráno 27. októbra 1907 niečo po pol desiatej sa v obci v sprievode policajnej asistencie a ružomerského slúžneho Pereszlényiho objavili vyslaní maďarónski kňazi. V úzkej uličke pri vchode do obce bolo zhromaždené takmer všetko obyvateľstvo Černojskej, ktoré bolo rozhodnuté nevypustiť maďarónskych kňazov do obce. Napriek tejto situácii sa rozhodol slúžny vykonať vysviacku stoj čo stoj. Popohnal kone ťahajúce jeho kočiar do davu, na čo sa jeden občan Černojskej snažil kone zadržat'. Slúžny, ktorý situáciu nezvládol a sám sa začal cítiť ohrozený, vydal žandárom povel na streľbu. Výsledkom tejto nezmyselnej brutality bolo 15 mŕtvych a 12 ťažko ranených.

Uhorská vláda namiesto riadneho vyšetrenia celej udalosti rozpútala hysterickú kampaň proti „panslavistickým štváčom“ a celú vinu zhodila na nich. Na podporu svojich tvrdení zorganizovala monsterproces, na ktorom nechala odsúdiť ďalších 40 Černojsčanov na úhrnný trest 37 rokov. Jej pohon na „panslavistických strašiakov“ však pred domácou i svetovou verejnosťou nezabral. Černojská otázka sa dostala do Ríšskej rady vo Viedni, na obranu Slovákov vystúpili početní Česi i mnohí ďalší svetoví veľikáni, medzi nimi B. Björson, R. S. Watson a A. Denis. Slovenská otázka sa tým po prvýkrát dostala do svetového povedomia ako jestvujúci fakt, s ktorým sa treba za-

100 rokov černojskej tragédie

Spomienkové slávnosti pod záštitou
prezidenta Slovenskej republiky

P R O G R A M

18. 10. 2007 Štvrtok

**9,00 hod. Mýtus a realita -
Medzinárodná konferencia**
(Historický ústav Katolícka univerzita)

26.10. 2007 – Piatok

**10,00 hod. Slávnostná akadémia
k osobnosti Andreja Hlinku**
(Škola úžitkového výtvarníctva – aula)
**19,00 hod. Volali ho otec národa –
film o Andrejovi Hlinkovi**
(Kultúrny dom Černojskej)

27.10.2007 – Sobota

8,00 hod. - 14,00 hod.
Celoslovenské stretnutie filatelistov
a výmenná burza
(Základná škola Černojskej)
8,00 hod. – 14,30 hod. Poštová priehradka
(Dom Andreja Hlinku)
**10,00 hod. Uvedenie známky Setona Watsona
s autogramiádou autora návrhu**
(Kultúrny dom Černojskej)
**11,30 hod. Život a dielo Andreja Hlinku –
otvorenie novej expozície**
(Liptovské múzeum, Ružomberok)
**13,00 hod. Sto rokov černojskej tragédie -
otvorenie spomienkových slávnosti**
(Miesto tragédie –
pri Kultúrnom dome v Černojskej)
**13,45 hod. Sprievod obcou
ku kostolu Ružencovej Panny Márie**
**14,00 hod. Posvätenie kríža –
dar Detvy a Podpoľania**
**14,30 hod. Slávnostná svätá omša –
priamy prenos STV**
(Kostol Ružencovej Panny Márie)
**16,00 hod. Spomienka a pietny akt
kladenia vencov**
(Pamätník černojských martýrov)
17,00 hod. Otvorenie expozície
(Dom A. Hlinku)
18,00 hod. Slávnostná akadémia
(Kultúrny dom Černojskej)

28.10.2007 – Nedeľa
10,00 hod. Svätá omša
(Kostol Ružencovej Panny Márie)
**14,00 hod. Černojská 27. 10. 1907 -
komponovaný scénický program**
(Kultúrny dom Černojskej)
18,00 hod. Bačova žena - divadelné predstavenie Ivana Stodolu
(Kultúrny dom Černojskej)

oberať. Priateľov medzi svetovou kultúrnou elitou, ktorých Slováci získali v dôsledku Černojských udalostí, už nikdy nestratili. Počas prvej svetovej vojny, keď Slováci spolu s Čechmi vstúpili do protirakúsko-uhorského odboja, im mnohí z nich účinne pomáhali.

Kresťanstvo nás učí pamätať na mŕtvych a uctiť si ich. Na druhej strane jedným z kľúčových prvkov kresťanstva je odpustenie. Koniec koncov kresťanské odpustenie demonštroval už Andrej Hlinka, keď sa po zrušení suspendovania Vatikánom pokoril pred svojim biskupom A. Párvy. Ale kresťanstvo pred odpustením hriechov vyžaduje aj účinnú ľútosť. A žiaľ, tej sme doteraz neboli svedkami. Práve naopak, posledne sa objavili pokusy relativizovať vinu uhorskej vlády a jej orgánov poukázaním na fakt, že väčšina strieľajúcich žandárov bola slovenskej národnosti. Toto relativizovanie sa mi zdá rovnako scestné, ako keby niekto chcel relativizovať vinu nemeckých nacistov na holocauste s poukazom na to, že krematóriá vo vyhladzovacích táboroch obsluhovali židovskí väzni.

V poslednom období sa opäť hovorí o slovensko-maďarskom

zmierení. Som presvedčený, že Slováci ani Maďari nemajú inú možnosť, ako priateľsky nazívať vedľa seba tak, ako vedľa seba žili po mnohých stáročia v minulosti. Vedľa mat' dobrého suseda, s ktorým sa o nič nespórim, je skutočným pozhnaním. Zmierenie však nemôže nastať na princípe, čo sme si to sme si, teraz buďme priatelia. Ba dokonca ani nemecko-francúzske zmierenie nemôže byť pre nás príkladom. V tomto prípade išlo totiž o zmierenie dvoch imperializmov, ktoré sa vzájomne potierali a vzájomne si škodili počas celého predchádzajúceho obdobia. Určiť tu vinníka a obeť je viac-menej nemožné. Avšak v slovensko-maďarských vzťahoch sú vinník a obeť celkom zrejmi. To, že obeť niekedy reagovala ostrejšie, ako vyžadoval útok, je taktická vinou útočníka. V našom prípade teda skôr ako o vyrovnanie by malo ísť o odpustenie. Ako kresťania sme povinní odpustiť. A druhá strana, ak chce, aby jej bolo odpustené, by mala vyjadriť ľútosť. Napríklad i ľútosť nad nezmyselnými zmanenými životmi jednoduchých obyvateľov Černojskej.

ANTON HRNKO

TEODOR KRÍŽKA

K r í ž

K storočnici černovskej tragédie

*Kríž, to je kričiacie kamenné náčinie,
čo sníma národ pribitý ústami k drevu.
Už ani neviem, hodný som, či ani nie
rušiť to hromové ticho zámlkou spevu.*

*Kríž... Pod ním večné znamenie nevinny,
z ramien mu živá odvaha do časov sviati.
Kríž, kľúčik k slobode - stačil by jediný,
aby táto zem rozvila bohaté kvety.*

*Kríž hore na vršku slovenskej Golgoty,
záchranná raketa pozemskej Kalvárie,
pred spásnym Ježišom v kostole oproti
vyrástol zo skaly, kým národ neožije.*

*Kričí tu za nás a za všetkých pred nami
a kričí za tých, čo po nás nastúpia o rok,
aj keby nikdy viac nemými ústami
ich bolesť nemal vykričať nijaký prorok.*

*Kríž, telo kmeňa tej istej jablone.
Z tých vetiev češom úrodu zrelú a sladkú.
A časy budúce chodia sem k poklone,
tie skvelé časy hojnosti, mieru a sviatku.*

*Kríž, k nemu chodievam po vzdor a po slovo,
k záchrane si ma odváža najbližšou linkou.
Spievam tu po stý raz a so mnou zborovo
spieva i národ Hollého, Štúrov a Hlinkov.*

*Kríž, večne kričiacie kamenné náčinie,
čo sníma národ pribitý ústami k drevu.
Už ani neviem, hodný som, či ani nie
rušiť to hromové ticho zámlkou spevu.*

Riešenie menšinovej otázky v ľudovodemokratickom Česko-Slovensku vychádzalo z koncepcie budovania národného štátu Čechov a Slovákov – bez neslovanských menšín (nemeckej a maďarskej) – , ktorá sa zrodila v prostredí českej politickej emigrácie v Londýne, mimo Slovenska a jeho politickej reprezentácie. V žiadnom prípade (s výnimkou marginálnej skupinky čechoslovákov na Slovensku) Benešov program etnických čistiek, opierajúci sa o nehumánny princíp kolektívnej viny, nevyjadroval názor slovenského národa. Slováci, ani ich politická reprezentácia, neboli iniciátormi programu a politiky etnických čistiek v ľudovodemokratickom Česko-Slovensku, uplatňovaných voči nemeckej menšine. Tento program a táto politika boli Prahou po roku 1945 Slovensku naoktrojované. Slovenská národná rada svojimi nariadeniami (nie dekrétmi, alebo zákonmi, ako sa v tejto súvislosti zľomyselne píše v politickom bulvári, reprezentovanom novinami SME), zohrávala v tomto legislatívnom procese sekundárnu úlohu. Legislatívnym ohniskom v povojnovom Česko-Slovensku bol jedine pražský parlament.

Na princípoch budovania nového Česko-Slovenska, bez neslovanských menšín, sa už koncom roka 1943 dohodla v Moskve česká komunistická

a nekomunistická politická emigrácia, reprezentovaná Klementom Gottwaldom a Edvardom Benešom. Program budovania národného štátu Čechov a Slovákov bol najprv premenovaný do dekrétov prezidenta republiky (z veľkej časti pripravených ešte počas vojny v Londýne), neskôr do Košického vládného programu ako aj do následnej legislatívy pražského parlamentu (1945 – 1948), ktorá nadväzovala na uvedené normy.

Pri obnove a rekonštrukcii povojnového hospodárstva v Česko-Slovensku vystúpila do popredia naliehajúca otázka nedostatku pracovných síl, najmä v súvislosti s plánovaným transferom nemeckého obyvateľstva. Len v poľnohospodárstve, ktorému v máji 1945 reálne hrozil v Česku kolaps, chýbalo 200 000 pracovných síl. Touto krízovou situáciou v českom hospodárstve boli nútené zaoberať sa nielen ústredné sekretariáty politických strán, podporujúcich Košický vládný program, ale aj pražská vláda a parlament.

V lete 1945 vláda uvažovala, že z územia Č-SR bude jednostranne vysídlených 2 – 2, 5 milióna Nemcov a okolo 450 000 Maďarov. Za vysídlené nemecké obyvateľstvo sa spočiatku nepočítalo s okamžitou náhradou pracovných síl (vláda sa spoliehala najmä na domáce zdroje, predovšetkým zo Slovenska). V prípade plánovaného vysídlenia maďarského obyvateľstva

uvažovala Praha, že v rámci medz štátnej výmeny obyvateľstva príde z Maďarska na slovenský juh 300 000 – 350 000 Slovákov, ktorí mali v podstate nahradiť vysídlených maďarských roľníkov. Bolo to však len čiastkové riešenie, ktoré nemohlo v plnom rozsahu nahradiť chýbajúce pracovné sily po vysídlení Nemcov.

V úsilí zvládnuť katastrofálnu situáciu na pracovnom trhu bola Praha nakoniec nútená siahnuť k donucovacím prostriedkom, ktorých cieľom bolo v maximálnej miere využiť všetky domáce rezervy. Boli vydané dekréty prezidenta republiky o pracovnej povinnosti osôb, ktoré neboli dostatočne využité pri obnove vojnou zničeného hospodárstva. Nové zdroje a rezervy sa hľadali predovšetkým v poľnohospodárstve, v štátnej a verejnej správe, zvýšením zamestnanosti žien, dorastu, penzistov, osôb so zníženou pracovnou schopnosťou, osôb vyhubujúcich sa práci (Cigáni) a pod.

Snaha vlád v čo najväčšej miere využiť pri obnove a rekonštrukcii národného hospodárstva domáce pracovné sily, sa musela nevyhnutne dotknúť aj nemeckého a maďarského obyvateľstva. Na základe Dekretu prezidenta republiky (DPR) č. 71 z 19. septembra 1945, bola v Česko-Slovensku zavedená všeobecná pracovná povinnosť aj tých osôb nemeckej a maďarskej národnosti, ktoré stratili česko-slovenské štátne občianstvo a pražská vláda počítala s ich vystáňovaním z republiky. (Podľa tohto dekrétu sa pracovná povinnosť týkala aj osôb českej, slovenskej a inej slovanskej národnosti, kto-

boli na českom pracovnom trhu vyhladávanou, mimoriadne lacnou a nenáročnou pracovnou silou.

Súčasne s týmto slovenským exodom do Česka prebiehal už v roku 1945, ale najmä od jari 1946, dobrovoľný nábor pracovných síl aj z radov maďarských poľnohospodárskych robotníkov a roľníkov. Nábor sa vykonával s oficiálnym príslubom, že Maďari, ktorí chcú zostať v Č-SR a prihlásiť sa na poľnohospodárske práce do Česka, stanú sa z politického hľadiska plnoprávnymi občanmi Č-SR. Maďarskí náboristi (roľníci) si mohli so sebou vziať do Česka všetok svoj hnuťelný majetok, dobytok, poľnohospodárske stroje a iný inventár. S týmto majetkom mohli voľne disponovať. Na druhej strane mali maďarskí náboristi v Česku, podobne ako aj Česi a Slováci, zabezpečené plné sociálne zaopatrenie, pri mesačnej mzde 1 000 Kčs. Napriek uvedeným ponukám nábor maďarských roľníkov na práce v Česku nespĺnil očakávania, ktoré do neho Praha vkladala. Na práce sa ich prihlásilo len niekoľko stovák. Rozhodujúcu úlohu v tomto zohrala predovšetkým intenzívna propaganda vedená z Maďarska proti náborovej akcii maďarských roľníkov.

Už 10. novembra 1945 priniesol v Maďarsku vychádzajúci časopis Igazság mimoriadne šokujúcu správu, že v Česku vraždia maďarských náboristov v plynových komorách. [Je veľmi pravdepodobné, že na základe týchto „skutočností“, a pokročilého stupňa demencie, uviedol v rozhovore pre Magyar Nemzet predseda SMK P. Csá-

strojené v Maďarsku na tzv. občianske združenia), sa usiluje účelovo stotožňovať postavenie maďarskej menšiny na Slovensku s „konečným riešením“ nemeckej menšiny v povojnovom Česko-Slovensku; a pritom sa farizejsky odvoláva na tzv. Benešove dekréty. Cieľavedome zneužívajú povojnovú tragédiu Nemcov v strednej Európe na svoje politické ciele v snahe získať na svoju stranu spolky nemeckých vysídlených, ako aj Nemecko. Niektorí neinformovaní (resp. dezinformovaní) bývalí sudetskí, ale aj karpatskí Nemci im, žiaľ, naleteli na túto ich nebezpečnú politickú hru, ktorá okrem nacionalistických vášní nemôže nič iné priniesť do slovensko-maďarských vzťahov. Tandemu politických hochštaplerov Csáky – Duray ide predovšetkým o toto, keďže nie sú schopní prezentovať konštruktívnu agendu.

Z hľadiska vlastných politických kalkulácií sa Budapešť po roku 1945 usilovala vyvolať medzi maďarským obyvateľstvom na južnom Slovensku psychózu ohrozenia. V dôsledku psychologickéj vojny, vedenej z Maďarska proti Česko-Slovensku, časť maďarského obyvateľstva na južnom Slovensku, zo strachu pred „českým holokaustom“, bezhlavo utekala aj s rodinami do Maďarska. Tieto obete psychologickéj vojny, vedenej z Maďarska, stávali sa mimoriadne vítaným sústom pre maďarské médiá, ako aj pre maďarské politické strany, ktoré ich s veľkým zadosťučineným predstavovali zahraničiu, ako úbohé obeť neľudského týrania v Česku.

Parlamentné voľby vyhrala v roku

JÁN BOBÁK

Odsun maďarských roľníkov na práce do Česka po roku 1945

Legendy a mýty o „českom holokauste“

ré sa v čase zvýšeného ohrozenia republiky dobrovoľne hlásili k neslovanskej národnosti.) Podľa uvedeného dekrétu prislúchala týmto osobám mzda za vykonanú prácu. V prípade, že mzda nestačila na krytie životného minima, mohli uvedené osoby žiadať o vyplácanie vyživovacieho príspevku. Osobitné smernice platili na prídel potravinových lístkov.

Masový exodus nemeckého obyvateľstva z Česka, do okupačných pásiem Nemecka, citelne ohrozil chod národného hospodárstva. Katastrofálna situácia v Sudetách si čoskoro vynútila vydanie zákona o všeobecnej pracovnej povinnosti všetkých občanov Č-SR, bez rozdielu národnosti. Na základe dekrétu prezidenta republiky č. 88 z 1. októbra 1945 podliehali tomuto donucovaciemu nariadeniu všetci práceschopní občania, muži vo veku od 16 do 55 rokov a ženy vo veku od 18 do 45 rokov. Mobilizáciu týchto pracovných síl zabezpečovalo Ministerstvo ochrany práce a sociálnej starostlivosti. Prideliť jednotlivé osoby, určené na prácu v rámci všeobecnej mobilizácie pracovných síl, bolo časovo limitované na jeden rok, s možným predĺžením maximálne o šesť mesiacov. Na základe tohto donucovacieho dekrétu boli posielaní Slováci, ako aj východoslovenskí Rusíni, na práce do Česka. Podľa údajov Spravodajskej agentúry Slovenska len z východného Slovenska bolo v roku 1946 vystáňovaných do západných Čiech 180 000 osôb. Slováci a Rusíni

ky, že vzorom na odškodnenie bývalých maďarských náboristov v Česku by sa mal stať holokaust. Csáky doslova povedal: „Ako vzor (odškodnenia) chceme použiť to, ako sa Slovensko vyrovnalo s holokaustom.“] Na stránkach novín Kis Újság (27. novembra 1945) bol publikovaný ďalší otravný článok, v ktorom sa uvádzalo, že českí lekári vykonávajú chirurgické zákroky na maďarských náboristoch opotrebovanými žiletkami, a operácie oka vykonávajú špendlíkmi. Časopis Haladás priniesol v polovici augusta 1946 ďalšie senzačné odhalenie. V článku sa tvrdilo, že v Česku sú pre maďarských náboristov zriadené koncentračné tábory, ktoré sú oveľa horšie, ako bol Osvienčim, a patrične aj opisujú atmosféru v týchto táboroch. Najmä pre zahraničných čitateľov servírovala maďarská tlač, ako na bežiacom páse, rôzne hrôzostrašné príbehy o krvavých kúpeľoch počas náboru na južnom Slovensku, živé správy o desiatkach mŕtvych a ťažko ranených, o zverskom týraní náboristov a podobne.

Pritom v období rokov 1945 – 1948 nie je na slovenskom juhu známy ani jediný prípad vraždy obyvateľa maďarskej národnosti z národnostných alebo z politických dôvodov. V porovnaní s tým, čo sa v uvedenom období dialo s Nemcami v Česku, bolo južné Slovensko oázou mieru. V tejto súvislosti je naivné a politicky veľmi priehľadné, keď Csákyho vedenie Strany maďarskej koalície (ako aj Fidesz a rôzne iredentistické spolky, pre-

1946 v Česku KSČ. Komunisti prvýkrát v dejinách Č-SR zostavovali vládu. Jej predsedom sa stal K. Gottwald. Ich deklarovanou ambíciou na ceste k úplnému uchopeniu moci bolo dokázať, že sú schopní vládnuť a riadiť hospodárstvo. Už v máji 1946 rokovala Gottwaldova vláda s talianskou vládou o možnosti vyslať 100 000 talianskych robotníkov na práce do Česka. Obdobne sa uvažovalo aj o vyslaní robotníkov z Nemecka, Maďarska, Poľska, Bulharska. Tieto zámery česko-slovenskej vlády sa však nepodarilo v plnom rozsahu realizovať.

Krízovou situáciou v českom poľnohospodárstve sa vláda zaoberala na svojom zasadnutí 16. júla 1946. Odsúhlasila nábor pracovných síl na celom území Slovenska na práce v Česku (40 000 – 50 000 roľníkov). Táto formálne dobrovoľná náborová akcia prebiehala v dňoch 22. júla až 15. augusta 1946 pod ústredným heslom Pomoc Slovenska českým krajinám pri poľnohospodárskych prácach. Náborovú akciu riadilo na Slovensku Ministerstvo poľnohospodárstva prostredníctvom úradov práce. Na poľnohospodárske práce sa prihlásilo nad očakávanie až 200 000 Slovákov, čo zase komplikovalo situáciu na Slovensku. Nábor maďarských poľnohospodárov však opäť, pre uvedené príčiny, skončil totálnym fiaskom. Na práce do Česka sa prihlásilo len 1 919 maďarských roľníkov.

Maďarské obyvateľstvo na Slovensku silno podliehalo intenzívnej dezinformačnej kampani vedenej

z Maďarska a viac počúvalo direktívy z Budapešti ako z Prahy. Budapešť totiž v nich cieľavedome živila falošné ilúzie, že mierová konferencia v Paríži rozhodne o tom, že slovenský juh sa definitívne stane integrálnou súčasťou Maďarska. V prípade, že odídu na prácu do Česka, ocitnú sa v zahraničí, a ich návrat do veľkého Maďarska by už bol dosť komplikovaný. Maďarská vláda, ani po roku 1945 sa nezriekla politiky revízie štátnych hraníc a oficiálne predkladala svoje územné požiadavky voči Slovensku. Okrem médií aj formou šepkanej propagandy, rozširovanou najmä na južnom Slovensku, kolovali z Maďarska rôzne „zaručené správy“ o jednotlivých časových etapách zmeny slovensko-maďarských štátnych hraníc v prospech Maďarska.

V súvislosti s prípravou na mierovú konferenciu v Paríži (29. júla – 15. októbra 1946) sa aktivizovala aj maďarská diplomacia. Upriamila sa najmä na USA, ZSSR a Veľkú Britániu s cieľom získať ich súhlas a podporu pre svoju politiku územnej revízie. Dňa 24. februára 1946 sa konala tajná schôdza zahraničného výboru maďarského parlamentu. Na nej informoval minister zahraničných vecí János Gyöngyösi o taktickom postupe maďarskej vlády v otázke revízie štátnych hraníc v prospech Maďarska. Čo sa týka Č-SR, povedal, že Maďarsko nebude v Paríži žiadať, aby na Slovensku mali Maďari zabezpečené menšinové, ale len občianske práva. Ak to Praha nezabezpečí, bude maďarská delegácia oficiálne žiadať o pripojenie slovenského juhu k Maďarsku. Pri Ministerstve zahraničných vecí v Budapešti, ešte za horthyho režimu, bol vytvorený Telekiho ústav, ktorý ešte počas vojny rozpracoval dva varianty (maximálny a minimálny) územných požiadavok Maďarska voči svojim susedom (Č-SR, Rumunsko, Juhoslávia). Vo vzťahu k Slovensku v tzv. minimálnom variante sa Budapešť usilovala o ponechanie si bývalého okupovaného územia južného Slovenska, ktorého sa zmocnilo horthyovské Maďarsko za pomoci Nemecka a Talianska v rokoch 1938 – 1939.

V tejto politicky hektickej atmosfére, keďže dobrovoľný nábor maďarských roľníkov z južného Slovenska na práce do Česka naďalej zlyhával, začalo sa od leta 1946 v Prahe uvažovať o použití donucovacích predpisov DPR č. 88/1945 pri nábere maďarských roľníkov a ich nedobrovoľného pracovného nasadenia. Svoju úlohu tu zohrávala aj tá skutočnosť, že maďarská vláda otvorene sabotovala podpísanú medzištátnu dohodu o vzájomnej výmene obyvateľstva a pod rôznymi fiktívnymi zámienkami ju odmietala realizovať. Na druhej strane v Maďarsku bol vykonávaný enormný nátlak na Slovákov, aby zmenili svoj úmysel presťahovať sa na Slovensko. (Z 95 421 Slovákov sa v dôsledku silného nátlaku a rôznych obštrukcií maďarskej vlády presídlilo na Slovensko v rokoch 1946 – 1948 len 59 774 osôb, t. j. 62,6 % z celkového počtu prihlásených Slovákov na presídlenie.) Pražská vláda v tomto období ešte vyčkávala na definitívne závery Parížskej mierovej konferencie, ktorá ukončila svoju činnosť 15. októbra 1946, na ktorej česko-slovenská delegácia sa usilovala presadiť svoj požiadavok na jednostranné vysídlenie 150 000 – 200 000 tzv. etnických Maďarov z Č-SR do Maďarska. Táto požiadavka nebola mierovou konferenciou akceptovaná.

Nábor a odsun maďarských roľníkov zo Slovenska na práce do Česka je možné rozdeliť na dve základné etapy:

1. Do 19. novembra 1946 sa nábor a odsun vykonával v podstate na zá-

klade formálnej dobrovoľnosti;

2. Od 19. novembra 1946 do 22. februára 1947 (formálne do 30. septembra 1948) sa nábor vykonával na základe donucovacích nariadení Dekrétu prezidenta republiky č. 88/1945.

Pracovný nábor a hromadné presídľovanie maďarských roľníkov na práce v Česku prebiehali v dňoch 19. novembra 1946 až 22. februára 1947. Celú akciu zabezpečovala vládna komisia pre odsun Maďarov na práce do Česka, v čele ktorej stál Rudolf Obrusník. Jej členmi sa stali zástupcovia ministerstva sociálnej starostlivosti, poľnohospodárstva a vnútra. V uvedenom období bolo na práce do Česka odsunutých 44 129 osôb maďarskej národnosti. [Podľa skreslených informácií Luboša Palatu, uverejnených na stránkach Lidových novin (7. 8. 2007), bolo vraj na práce do Česka odsunutých až 90 000 Maďarov. Pritom Palata zloomyseľne porovnáva postavenie maďarských náboristov v Česku s postavením Čechov, nasadených v čase vojny na nútené práce vo Veľkonemeckej ríši.] Okrem uvedeného počtu, nedobrovoľne odsunutých maďarských roľníkov, odišlo dobrovoľne na práce do Česka 2 489 osôb maďarskej národnosti. Počas celého presunu bola pre náboristov zabezpečená teplá strava, sociálna, ako aj zdravotná starostlivosť. [Napriek tejto skutočnosti niektorí puncovaní historici zo Slovenskej akadémie vied ignorujú uvedené objektívne fakty (pozri Pravda 12. 9. 2007) a naďalej zavádzajú verejnosť.]

V ďalšom období (po 22. februári 1947) boli do Česka posielaní (deportovaní) už len tí maďarskí náboristi, ktorí svojvoľne opustili prikázané pracovné miesta. Totiž celá táto akcia pracovného náboru bola zastavená v momente, akonáhle maďarská vláda pristúpila k realizácii medzištátnej dohody o výmene obyvateľstva. V určitom zmysle možno chápať uvedený nábor Maďarov na práce do Česka ako účinnú formu nátlaku Prahy na Budapešť, v snahe donútiť konečne maďarskú vládu, aby pristúpila k realizácii podpísanej medzištátnej dohody o výmene obyvateľstva. Po začatí medzištátnej výmeny obyvateľstva sa na južnom Slovensku vykonával už len dobrovoľný nábor maďarských roľníkov na práce v Česku. Jeho výsledky však boli veľmi slabé.

Po februári 1948 došlo k zrušeniu platnosti tzv. Benešových dekrétov novou legislatívou, ktorá zrovnoprávňovala príslušníkov maďarskej menšiny, najprv v oblasti občianskych a v západnej aj v oblasti menšinových práv. (Tak ako v rokoch 1945 – 1948, aj po februári 1948 riešenie nemeckej otázky v Č-SR sa uberalo úplne iným smerom, ako riešenie maďarskej otázky. Ani v období budovania socializmu nie je možné porovnávať, nie to ešte stotožňovať, riešenie maďarskej otázky s nemeckou otázkou. V podstate až v roku 1968 Praha oficiálne priznala existenciu nemeckej menšiny v socialistickom Česko-Slovensku.)

V októbri 1948 prijala česko-slovenská vláda uznesenie o postupnom uvoľňovaní maďarských náboristov z pracovnej povinnosti v Česku. Ich organizovaný návrat na Slovensko zabezpečovala trojčlenná komisia, ktorú vo funkcii zmocnenca Zboru povereníkov viedol povereník pôdohospodárstva Michal Falt'an. Návrat náboristov sa realizoval od 7. januára do 15. apríla 1949. Veľká časť náboristov sa však medzitým individuálne vrátila do svojich domovov na južnom Slovensku. Začiatkom roka 1949 prichádzalo do úvahy presídliť z Česka na južné Slovensko už len 25 593 náboristov. Z nich sa rozhodlo natrvalo zostať v Česku len 1 028 osôb (259 rodín), všetci ostatní sa vrátili späť na Sloven-

sko. (Podľa insitného publicistu Luboša Palatu, ktorého infantilné výmysly dostali v poslednej dobe širokú publicitu najmä na stránkach Lidových novin, vraj z maďarských náboristov zostalo v Česku až 15 000 osôb, ktorí údajne „tvoria základ dnešnej približne rovnako početnej menšiny“. Je to absolútny nezmysel. Palata sa nielenže hrubo spreneveril etike novinára, ale svojím spôsobom aj otvorene lobbuje za akési „odškodnenie“ maďarskej menšiny v Českej republike, ktorej príslušníci, z veľkej časti cigánskeho pôvodu, sa dobrovoľne presťahovali zo Slovenska do Česka až v období socializmu, resp. po roku 1989.)

Z objektívnych dôvodov nebolo možné usadiť všetkých náboristov, vracajúcich sa z Česka, na ich pôvodné majetky. Z celkového počtu 9 610 rodín náboristov presídlených z Česka na Slovensko nebolo na južnom Slovensku majetkovo uspokojených len mizivé percento – 636 rodín. Preto poverenictvo pôdohospodárstva ponúklo týmto rodinám na južnom Slovensku pôdu s celkovou výmerou 301,3 ha, ktorá im bola dávaná do osobného vlastníctva. Len 89 rodín akceptovalo túto ponuku. Väčšina odmietla prijať túto pôdu, keďže išlo o konfiškáty po maďarských veľkostatkároch. Jedným z najväčších problémov na južnom Slovensku bol predovšetkým nedostatok vhodných bytov. Preto časť bývalých maďarských náboristov (380 osôb) sa dobrovoľne vrátila späť do Česka, kde im boli pridelené do osobného vlastníctva byty, ako aj pôda, po vysídlení Nemcov.

Na základe uznesenia Predsedníctva ÚV KSS z 3. júna 1949 bola pri tomto ústrednom politickom orgáne vytvorená Maďarská komisia (vedená maďarskými boľševikmi – J. Kugler a F. Rabay), v ktorej boli i zástupcovia Osídľovacieho úradu pre Slovensko a povereníctva pôdohospodárstva. Úlohou komisie bolo priamo v jednotlivých obciach preskúmať nevyriešené prípady umiestnenia bývalých maďarských náboristov, spory s presídlenkami, deputátnikmi, kolonistami a pod. V kompetencii Komisie bolo definitívne riešiť uvedené sporné prípady, alebo, podľa schválených smerníc, podávať návrhy na ich riešenie. Táto činnosť Maďarskej komisie dostala pomenovanie Akcia Juh.

Vedenie KSS pri vytváraní Maďarskej komisie vychádzalo zo záveru, že „južné Slovensko ani politicky, ani hospodársky, ani na poli kultúrnom nie je na tej konsolidačnej výške ako ostatné kraje“. Z hľadiska naliehavosti riešenia maďarskej otázky, ako aj jednotlivých problémov bývalých maďarských náboristov bolo pre Komisiu určené nasledovné poradie:

1. doriešiť otázku navrátenia česko-slovenského štátneho občianstva obyvateľom maďarskej národnosti podľa zákona č. 245/1948 Zb.;

2. z procesu hromadného udeľovania česko-slovenského štátneho občianstva obyvateľom maďarskej národnosti bolo v tomto období z politických príčin v y ň a t ý c h 2 065 osôb. Spolu s rodinnými príslušníkmi tvorila táto skupina 4 500 osôb, ktoré sa „ťažko previnili proti Č-SR“. Časť z nich bolo vrátené

štátne občianstvo. Na zozname zostalo doriešiť ešte otázku 1672 osôb. (S rodinnými príslušníkmi išlo celkovo o 3 600 osôb.) Tento „politický problém“ sa riešil na celom Slovensku a týkal sa 10 000 osôb;

3. v majetkovo-právnej rovine doriešiť otázku skonfiškovaného majetku tých občanov maďarskej národnosti, ktorým bolo vrátené česko-slovenské štátne občianstvo;

4. vyriešiť bytovú otázku bývalých maďarských náboristov. Celkovo išlo o 340 rodín;

5. vyriešiť bytovú otázku bývalých maďarských náboristov, ktorí nevlastnili žiadne domy, resp. byty.

Tieto otázky sa vedenie KSS rozhodlo riešiť v rámci „hospodárskeho povznesenia“ južného Slovenska, v súlade s programom urýchlenej výstavby socializmu v Č-SR. Otázkou navrátenia pôvodnej pôdy malej skupine bývalých maďarských náboristov (takisto navrátenia hospodárskych zvierat, strojov, a iného hnuťelného majetku), riešilo v 50. rokoch poverenictvo pôdohospodárstva. Keďže určitá časť (okolo 500 prípadov) z bývalých náboristov naďalej odmietala prijať do vlastníctva ponúkanú skonfiškovanú pôdu, navrhol povereník pôdohospodárstva M. Falt'an definitívne vyriešiť túto otázku formou ich finančného odškodnenia. Na druhej strane aj jednotlivé poverenictvá boli bývalým maďarským náboristom všestranne nápomocné pri rekonštrukcii ich obytných domov a poskytovaní rôznych výhodných foriem úverovej a finančnej pomoci, ako aj pri poskytovaní všestrannej pomoci pri poľnohospodárskych prácach a pod.

Podobným spôsobom, ako boli odškodňovaní maďarskí náboristi, bola vysporiadaná aj medzištátna výmena obyvateľstva medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom z rokov 1947 – 1948. Už počas návštevy delegácie MER v Č-SR, v apríli 1949, dospeli obe zainteresované strany k zásadnej dohode o všetkých dovtedajších sporných otázkach v hospodárskej oblasti. Táto vzájomná dohoda bola následne pojatá do Štrbského protokolu, ktorý 25. júla 1949 podpísali na Štrbskom Plese štátny tajomník maďarského ministerstva zahraničných vecí Antos a štátny tajomník pražského ministerstva zahraničných vecí Clementis. Neskôr na základe protokolu, podpísaného v roku 1964 medzi vládami Č-SR a Maďarska, bola otázka odškodnenia Maďarov presídlených z Č-SR a Slovákov presídlených z Maďarska, v rámci medzištátnej výmeny obyvateľstva, definitívne uzavretá.

V dnešnej dobe, po viac ako polstoročnom časovom odstupe od uvedených udalostí, je nepochopiteľné, čo chce Csákyho extrémistické vedenie SMK – okrem evidentného provokovania a zámerného vyvolávania na-

pätia medzi Slovákmi a Maďarmi – ešte „otvárať“ v definitívne uzavretých otázkach odškodnenia bývalých náboristov, ako aj bývalých presídlených, presídlených v rámci medzištátnej výmeny obyvateľstva? Ponúka sa len jedno vysvetlenie: buď Csákyho vedenie SMK je politicky nekompetentné, alebo pozostáva z nevojprávných ľudí otvorene ignorujúcich nielen právny systém Slovenskej republiky, ale aj platné medzinárodné zmluvy a dohody. Keďže Csáky s Durayom sa pravdepodobne nechcú priamo angažovať v otázke otvárania tzv. Benešových dekrétov vyklonovali si občianske združenie Never again, ktoré chce – samozrejme s aktívnou podporou Budapešti a v celej Európe preslávených maďarských, tzv. občianskych združení – rozbehnúť petičnú akciu „za odškodnenie Maďarov z bývalého Česko-Slovenska“. Petičné hárky chcú organizátori údajne predložiť Národnej rade SR a Európskemu parlamentu.

Skôr než sa Csákyho a Durayovi kopovi z Never again rozbehnú po slovenských obciach, mali by si najprv ozrejmiť chronológiu a nezamieňať si následok s príčinou. Tzv. Benešove dekréty z roku 1945 a následná legislatíva sa totiž odvíjali aj od Dohody o prímerí medzi ZSSR, Veľkou Britániou, USA a Maďarskom, podpísanou v Moskve 20. januára 1945, ako aj od mierovej zmluvy s Maďarskom, podpísanou v Paríži 10. februára 1947. Na základe mierovej zmluvy bolo Maďarsku určené zaplatiť vojnové reparácie ZSSR, Č-SR a Juhoslávii v celkovej výške 300 miliónov USD. Z toho za okupáciu južného Slovenska, a za vojnové škody, spôsobené maďarským vojskom na slovenskom území v rokoch 1944 – 1945, malo Maďarsko zaplatiť Č-SR 30 miliónov USD. Okrem bežných reštitučných náhrad bolo Maďarsko povinné plne nahradiť Česko-Slovensku všetok verejný majetok, ktorého sa zmocnilo po okupácii južného a východného Slovenska. Mierová zmluva uložila Maďarsku aj ďalšie sankcie. Napr. vydať Česko-Slovensku všetky predmety slovenského kultúrneho dedičstva, ktoré po roku 1848 prešli do držby maďarského štátu alebo maďarských verejných inštitúcií (archívy, múzeá, galérie, knižnice a pod.). Maďarsko svoje podlžnosti voči Slovensku (Č-SR), ktoré mu uložila mierová zmluva, však doposiaľ nevyrovnalo. Totiž, pod nátlakom Stalina, – ktorý v prípravách na tretiu svetovú vojnu sa usiloval na prelome 40. a 50. rokov čo najrýchlejšie ukončiť všetky spory medzi svojimi satelitnými štátmi – českí komunisti veľkodušne odpustili Maďarsku, na úkor Slovenska, jeho vojnové reparácie. Ak v súčasnosti skutočne jestvuje nejaký otvorený problém v slovensko-maďarských vzťahoch, tak je to predovšetkým mierová zmluva s Maďarskom.

V roku 2003 uverejnilo nemecké vydavateľstvo Ferdinand Schöningh zaujímavú doktorskú prácu Tatjany Tönsmejerovej „Tretia ríša a Slovensko 1939-1945. Politika medzi spoluprácou a svojvoľnosťou“ (Das Dritte Reich und die Slowakei 1939-1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn). Ako už sám titul hovorí, predmetom skúmania je obdobie 1939-1945, pričom autorka zameriava pozornosť najmä na nemeckých poradcov tzv. beráterov. Vypracováva ich charakteristiky a popisuje ich osobitné zahraničnopolitické misie v rámci národnosocialistickej zahraničnej politiky Ríše. Skôr ako príde k jadru vecí, spomenie silnú maďarizáciu Slovákov v spoločnom uhorskom štáte s Maďarmi. Keďže v uhorskej polovici monarchie, do ktorej patrilo aj o Slovensko, sa 94 percent obyvateľstva nemohlo kvôli volebnému cenzu podieľať na politickom živote, je len prirodzené, že pri vzniku spoločného česko-slovenského štátu v roku 1918 na Slovensku ešte nemohlo hovoriť o diferencovanom stranickom systéme. Slovenská elita, píše, ktorá by bola bývala schopná prevziať politické funkcie, mohla vyrásť až počas spoločnej republiky. Malo sa to stať v čase zápasu medzi dvomi slovenskými politickými silami: „autonomistami“ a „čechoslovakistami“. Jedinou politickou silou, ktorá by bola schopná dať česko-slovenskej politike slovenský akcent vnímateľný aj v zahraničí, bola Slovenská ľudová strana, neskoršie premenovaná na počesť jej zakladateľa, na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu.

Ďalej uvádza, že pri historických pohľadoch na Slovenský štát (1939-1945) sa zvyklo písať ako o vazalskom štáte Nemeckej ríše, o satelitnom či klerikálnom, pseudo-štáte alebo takzvanom štáte (napr. tzv. Slovenský štát). O vlade tohto obdobia sa písavalo, že bola bábkovou, klerikálnou; slovenské ministerstvá vraj neriadili slovenskí ministri, ale nemeckí beráteri, alebo, že slovenskí politici boli iba príjemcami rozkazov, prípadne, že slovenskí politici súperili o priazeň Nemcov. Autorka na dvoch miestach priznáva, že ani ona nebola výnimkou. V ďalšom však tieto mýty, ktoré boli po desaťročia podávané ako historicky doložené fakty, vyvracia.

Dňa 14. marca 1939 dosiahlo Slovensko štátnu samostatnosť, súčasne však bolo súčasťou súčasťou nemeckej záujmovej sféry v strednej Európe. Nielen podmanené a obsadené krajiny, ale aj spojenci museli Nemeckej ríši platiť tribút. Aj Slovensko. Zaviazalo sa k tomu Ochrannou zmluvou (Schutzvertrag) a Dôverným protokolom o hospodárskej a finančnej spolupráci medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom z 18. – 23. marca, ako aj 30. januára 1940 uzavretou slovensko-nemeckou dohodou o vojnovom priemysle (Wehrwirtschaftsvertrag), ktorou Ríša sice poskytla finančné investície a odborné poradenstvo, ale súčasne dostala pod priamu kontrolu slovenské podniky vojenského určenia. V Ochrannej zmluve (Schutzvertrag) sa Slovensko zaviazalo viesť svoju zahraničnú a vojenskú politiku v uzrovaní s Nemeckou ríšou a dalo súhlas k umiestneniu nemeckých posádok na úzkom pásme slovenského štátneho územia pri hraniciach Protektorátu Česko a Morava. Dôverný protokol zaručil Slovensku vlastnú menu, colnú suverenitu územia, presun slovenského podielu finančných prostriedkov z Národnej banky v Prahe, pomoc Nemeckej ríšejskej banky pri zriadení Slovenskej národnej banky a uprednostnený obdoby slovenských výrobkov na nemeckom trhu. Súčasnne však otvoril Nemcom možnosť kontroly a využívania slovenského hospodárstva pre záujmy Tretej ríše.

Zaistenie dobrého chodu riadenia Slovenska pre nemeckú záujmovú sféru bolo úlohou spomenutých beráterov. Od jesene 1940 boli zastúpení skoro vo všetkých oblastiach slovenského verejného a politického života. Ich počet sa zvýšil po Salzburgskom diktáte (28. júla 1940), keď Hitler nanútil Tisovi odstránenie ministra zahraničných vecí a ministra vnútra Ferdinanda Ďurčanského z vlády a menova-

nie Alexandra Macha za ministra vnútra a Vojtecha Tuku za ministra zahraničia. Tuka vyžiadal nemeckých beráterov pre Slovensko. Autorka usudzuje, že na vyslanie beráterov na Slovensko mal vplyv aj vojenský úspech vo Francúzsku, v ktorom Ríša predčasne videla už konečné víťazstvo (Endsieg). Nemci usudzovali, že nadišiel správny okamih pre tesnejšie pripúťanie štátov strednej a juhovýchodnej Európy k Ríši a k posilneniu jej mocenského vplyvu. Úlohou beráterov bolo zabezpečiť vedenie sfér štátneho, politického a národného života, podľa záujmov Ríše. Beráteri boli síce na rôznych slovenských ministerstvách a v rôznych inštitúciách, ale na chod týchto ustanovizní nemali vplyv a nemohli ani zasahovať do riadenia štátu. Slovensko nebolo okupovanou krajinou, bolo spojencom a na for-

DARINA VERGESOVÁ

Prvá Slovenská republika očami nemeckej historičky

málne znaky suverenity tu Ríša brala ohľad. Úspech beráterov závisel vo veľkej miere od slovenských funkcionárov a preto bolo v ich intenciách, aby sa na riadiace miesta dostali ľudia naklonení Ríši. Od roku 1941 fungoval na Slovensku beráterský zbor, pozostávajúci zo 70 – 80 ľudí, inkluzívne členov Nemeckej vojenskej misie na Slovenskom ministerstve obrany, majúcej tam štatút berátera, a beráterov Slovenskej národnej banky, ktorých však autorka do svojej analýzy nepojíma. V dodatku uvádza krátke životopisy 28 beráterov. Beráteri boli v rôznych odvetviach: v Ustrednej štátnej bezpečnosti, v hospodárstve, pre sociálne otázky, v Hlinkovej Garde, v lesníctve, v Urade propagandy, v poľnohospodárstve, v Slovenskej pracovnej službe, v doprave a verejných prácach, v Hlinkovej strane a pod. Berátera mala aj nemecká menšina na Slovensku, a „Židovskej otázke“ bol pridelený beráter Dieter Wisliceny.

Aj keď Tisovo krídlo vyslaní týchto poradcov nemohlo zabrániť, podľa daných možností sa snažili prekaziti to. Keď ani to nebolo možné, beráterov ignorovali. Čiže beráteri sa ocitli v strede vnútrošlovenského mocenského boja.

Malý štát sa musí nejak aranžovať so štátom veľkým a mocným, najmä keď tento uplatňuje svoje mocenské pozície. Otvorená konfrontácia s berátermi teda nebola možná. Slovenská strana sa snažila využiť tie možnosti, ktoré sa jej núkali. Zväčša volila taktiku prietahov, „stráť“ dôležitých podkladov, alebo „zabudla“ informovať berátera a pod. (napr. keď chcela zamedziť Nemcami plánovanej centralizácii slovenského hospodárstva, aby im aspoň takto sťažila kontrolu tohto sektoru). Keď sa slovenská strana pri rôznych rokovaniach chcela vyhnúť masívnemu tlaku Nemcov, tak ich jednoducho prerušila, tvrdí autorka. Ďalšou taktikou bolo falšovanie bilancii a štatistik, čím nútli Nemeckú ríšu k súhlasu s nižšími odvodmi do Nemecka. V záujme Slovenska tak robili poprední slovenskí národohospodári Gejza Medrický, Peter Zatlko a Imrich Karvaš. Autorka zistila aj svojvoľnosť na slovenskej strane. Uvádza isté zdĺhavé rokovania kvôli schváleniu zákonného predpokladu, ktorý slovenská strana síce schválila ale potom bez dohody s beráterom rozhodujúce paragrafy pozmenila (s. 327). Autorka uvádza, že veľmi účinná bola aj Tisova personálna politika, ktorú prevádzal aj proti vôli Ríše.

Zatiaľ čo germanofílske sily oddané národnému socializmu svoju dôležitosť pre Ríšu preceňovali, Tisovo krídlo si bezvýznamnosť Slovenska pre Ríšu buď nemohlo alebo nechcelo uvedomiť. Majúc pred očami najvyššiu politickú hodnotu dosiahnutú v samostatnosti slovenského národa vo vlastnom štáte, si často neuvedomovali, že Slovensko je pod ochranou Ríše, závisí od jej milosti a že je včlenené do sféry nemeckého vplyvu „stredná Európa“, píše autorka. (Asi to nebolo tak, že si vedúce hlavy slovenské-

ho národa toto neuvedomovali, ony skôr využívali tie možnosti, ktoré si v určitom rámci mohli dovoliť, aj za cenu vystaveniu sa riziku. Pozn. D.V.).

Obraz Slovenska ako štátu pod ochranou Ríše a jeho politikov ako „bábok“, prípadne „klerikálnych fašistov“ neobstojí. Boli v prvom rade „slovenskými nacionalistami“, resp. „slovenskými patriotmi“, uvádza autorka. Aj minister vnútra Alexander Mach, ktorý bol zároveň šéfom Hlinkovej gardy, bol podľa Tönsmejerovej skôr slovenským nacionalistom ako „fašistom“. Prípúšťa, že iba o Vojtechovi Tukovi možno hovoriť ako o fašistovi (s. 326, pozn. č. 40). Tiso a spol. sa podľa Tönsmejerovej snažili slovenskú spoločnosť brániť proti nemeckému vplyvu, zato ale v oblasti hospodárstva, vojenskej účasti vo vojne proti Poľ-

venskej pracovnej služby absolvovali v Ríši. Na slovenskej strane vyvolalo toto školenie dojem, že Ríša chce siahnúť na ich národnú svojráznosť a indoktrinovať ich. Dôsledkom toho bolo, že vedúcim Slovenskej pracovnej služby sa nestal Fraňo Tiso, ktorého tam chcela mať Ríša, ale Alojz Macek.

3. Beráter v Urade propagandy

Ani tento nedosiahol želateľné úspechy, hoci nemecká strana financovala rozhlasovopolitické školenia, prenosy fúhrerových prejavov a pod. Poslucháči dávali prednosť skôr domácim rozhlasovým staniciam. Obdobná situácia bola aj v tlači. Okrem Gardistu, ktorý financovala aj Ríša a Nášho boja, boli všetky noviny v rukách HSES. Najčítanejšími novinami nebol Gardista ale denník Sloven-

ská pravda. Podobne ako všetci beráteri, bol aj beráter v Urade propagandy konfrontovaný s preťahovacou taktikou a svojvoľnosťou zo slovenskej strany, takto autorka.

4. Beráter pre Hlinkovu mládež

Podobne ako vyššie uvedená Hlinkova strana, aj jej mládežnícka organizácia Hlinkova mládež mala berátera. V roku 1942 združovala 167 267 mladých Slovencek a Slovákov. Zaujímavá je istá pasáž v jednom z hlásení do Berlína, že mladé Slovenky sú religiózne a majú príliš silnú národnú hrdosť.

5. Beráter pre sociálne otázky

Tento si sťažoval, že slovenská strana sa nechá viesť skôr heslom „za Boha a národ“ než nemeckým beráterom.

6. Beráter

v Ustrednej štátnej bezpečnosti

Aj ten si sťažoval, že slovenská polícia je panslavisticky orientovaná, sotva verí v nemecké víťazstvo, „nehrá s otvorenými kartami“, a on sa dozvie len to, čo sa bezpodmienečne dozvedieť musí.

7. Beráter v Hlinkovej garde

Tento priznáva, že po dvoch rokoch budovania a reorganizácie Hlinkovej gardy nedosiahol ani ten najmenší úspech. Sotva i mohol, keď do Berlína dochádzali hlásenia, že podľa šéfa HG Karola Danihela nemecko-slovenské priateľstvo nepozostáva v tom, aby sa liezlo Nemcom do zadku, alebo aby sa neustále behalo na nemecké vyslanectvo. Na školení v Bojniciach Danihel dokonca nariadil, že všetci účastníci musia ísť do kostola, ba dokonca hovoril aj o „sloveskom nacionalizme“. Najmä „slovenský nacionalizmus“ vyvolal pobúrenie na nemeckej strane, pretože podľa nej na Slovensku môže byť iba jeden nacionalizmus, a ten určí jedine sám Führer! Podobné hlásenia chodili do Berlína o Karolovi Murgašovi, bývalom šéfovi Urade propagandy, že sa ostro stavia proti národnému socializmu a nemeckým opatreniam. O slovenskom prezidentovi Tisovi zasa, že pri každej príležitosti nezabudne pripomenúť, že na Slovensku sa bude robiť slovenská politika.

8. Beráter nemeckej menšiny na Slovensku

Po zlúčení Sudetonemeckej strany so stranou Karpatských Nemcov sa stal Franz Karmasin Henleinovým zástupcom na Slovensku. Podobne ako Henlein Sudetských Nemcov, Karmasin chcel Karpatských Nemcov viesť „domov“, do Ríše. Vzhľadom na geografické položenie tejto menšiny, by muselo byť takmer celé Slovensko pričlenené k Ríši. Na túto požiadavku nemecká strana (Berlín) nemohla a ani nechcela pristúpiť. Slovenskí Nemci dostali berátera, čím sa ocitli byť na úrovni so slovenskými inštitúciami.

Židovská otázka

Autorka sa často opakuje, niektoré jej myšlienky sú akoby hlavným motívom a tiahnu sa celou knihou. Možno to povedať aj o jej podaní tzv. židovskej otázky v inkriminovaných rokoch. Čitateľ je ňou v knihe konfrontovaný často. Ako sme vyššie spomenuli, autorka zistila, že beráteri na Slovensku neboli úspešní, výnimkou bol iba beráter pre židovskú otázku. Jeho úspech spočíval v tom, že protizidovské zákony Slovenského štátu boli uvedené do praxe prekvapujúcou rýchlosťou hneď po 14. marci 1939 a ukázali jasne „slovenský profil“, t.j., že tieto zákony majú svoje korene počnúc 19. storočím v typickom nepriateľstve voči židom (Judenfeindschaft) na Slovensku. Beráter najskôr pozhŕňal domáci potenciál, potom systematizoval protizidovské zákony a v roku 1942 organizoval deportácie, ktoré boli v záujme slovenskej vlády, takto autorka.

9. Beráter

pre „židovskú otázku“ – Dieter Wisliceny

Je nadpisom kapitoly a začína nasledovne: „Protizidovské stereotypy v prostredí Hlinkovej slovenskej ľudovej strany neboli žiadnou zvláštnosťou. K ich politickému mysleniu patrila autochtónna nenávisť voči židom kresťansko-katolíckeho (židia vrahovia Syna Božieho) a hospodárskeho (židia ako vykorisťovatelia) razenia, ktorá siahala až do 19. storočia. Z tohto obdobia pochádza aj výčitka, že židovské obyvateľstvo sa stalo nepriateľsky voči národnému hnutiu, čo viedlo k stereotypom, že boli „maďaróni“ a neskoršie „čechoslováci“. Okrem toho pôsobil politizované antisemitizmus na Slovensku – podobne ako v iných krajinách strednej, východnej a juhovýchodnej Európy od konca 19. storočia“. Autorka v tomto zmysle popisuje aj protizidovské zákony na Slovensku (na s. 137, v pozn. č. 124 odkazuje k „tradícii slovenskej nenávisťi voči židom“ na svoju prácu Solidarita a pomoc prenasledovaným Židom. Bratislava 2000, s. 2 – 9).

Zijeme vraj v čase rozvinutých ľudských práv, demokracie, slobody myslenia, slobodného a nezávislého (vedeckého) bádania atď., atď., ale polemizovať na určité témy nahlas a otvorene ne-slobodno. Je však drzosť biľagovať národ – hanený kdekým, vraj kvôli „vrodenej rasovej nenávisťi“ voči židom – za „autochtónnych antisemitov“. Národ, ktorý svojou toleranciou umožnil židom, že napr. mali na Slovensku najlepšie živiny na svete, a to i napriek tomu, že boli (a až na malé výnimky) vždy na strane utlačiateľov Slovákov. Sotva sa môže niekto narodiť antisemitom, môže sa ním ponajviac stať, aj to na základe určitých skúseností. Židia sa sami dištancovali od slovenského obyvateľstva, i keď ovládali jeho reč, medzi sebou komunikovali zväčša nemecky alebo maďarsky a politicky smerovali k jednote so štátnou uhorskou, alebo „československou“ politikou.

Popredným slovenským bohatstvom boli už odjakživaľesý. Pred rokom 1939 obchod s drevom bol na 76 percent a jeho vývoz až 80 percent v židovských rukách. Ďalej napr. pálenie a liehovary; Družstevné boli na 50 percent a privatekmer na 100 percent v židovských rukách. Podobne tomu bolo aj v iných odvetviach. Pre zaujímavosť uvádzam, že v roku 1890 sa prihlásilo jazykovo zo 170 450 židovských obyvateľov na Slovensku len 11 471, t. j. 6, 7%, k Slovákom, o 20 rokov neskôr (1910) zo 179 912 židov už len 4 969, t. j. 2, 8%, a že podiel židov na hospodárskom živote bol neúmerne vysoký, nie je ani „autochtónny“ alebo hocijaký iný ansemitizmus, ale historicky doložený fakt.

Tönsmejerovej práca bude zaiste podnetom na ďalšie bádania na tomto dosiaľ? zanedbanom poli. Dúfajme, že takýmito bádaniami sa začne na Slovensku čo najskôr, a k slovu sa dostanú objektívni a nezaujatí odborníci, ktorí bez obáv budú môcť zverejňovať výsledky svojich bádanií.

Oblát objavených

*V hlbine smädu
vďačné vtáky sídli.*

*Nauč ma lietať,
keď si mi dal krídla.*

*Ved' sny ma vedú
do sláv, do blažena.*

*Vážim svoj etát
ako oblá žena.*

*A stále dúfam,
oblát objavených.*

*Neoblap ramä
a neodhlob mi vény.*

*Záhadným kúpam
nehľad' na zlé zuby.*

*Zavládne v Ráme
pokoj nadcherubí.*

Napospol obnovné

*Čarovné v čase.
Očarované.
Také sú kroky mädlivé.*

*Často sa trasia
počasie v ráne.
Vytešuje sa v predlive.*

*Občas tak zhudie,
ako sa čaká.
Ďakovnu na slávu.*

*A kreše z hrude
obratník raka,
túžobnosť traslavú.*

*Do krásy stara
nové sa vracia,
napospol obnovné.*

*V čare sa pária
prosba a práca.
Vlúdne a bojovne.*

TEOFIL KLAS

Nauč ma lietať'

Snu na význak

*Slničná žiadza
z úsmevu nevychádza,
no jatri zrak.*

*Bár by sa smiala
čoajže iba z mála
snu na význak.*

*A vlastne áno,
stále je mannou
až naveky.*

*V návratoch echa
i na Melchizedecha
znie hymnus ďaleký.*

Lavína

*Na každom kroku
nadržáša.
Žiadza je celá
nadržáša.
A úbel' prosí.*

*Za krokom kosy
ide žnec.
A básnik Rázus
križe z pliec
v pokore zloží.*

*Tak úvrat Boží
slávi ma.
Posvätnej kosby
lavína.
Stále. A znova.*

*Aréna snová
nesie deň.
Má v ráne objav
nejeden
a iskru v oku.*

Za žmeň krstna

*Skántrilo tamto staré,
ajže splanírovalo.
Akože.*

*Vraj prisahani nech sme,
žeby ani trvalo
na nože.*

*Vynieslo na oltáre
podvedenosť osudov.
Nepravo.*

*I neodprelo tiesne
túžob synov, lósu vdov
s temravou.*

*A predsa v krivom kiare
za žmeň krstna presvitá.
Slávnostne.*

*Vezmime ju a nesme
cez pláne a cez žitá
v slávnom sne.*

Svojské hodlá dom

(1907 — černovská tragédia,
2007 — odhalenie

Hlinkovho pamätníka v Ružinove)

*Krvnatou hlinkou
píšem ikonu.
Prisviet' mi, vínko,
prispej k výkonu!*

*Už je to dávno.
Jednak akurát.
Obraz
je plavnou vádzkou na úvrat.*

*A práve vlaší v parku
odľahom.
Jednostaj v kráži
svojské hodlá dom.*

*Akože jedno,
čo sa upíše.
Ibaže
smädnou prou sú útiše.*

*A ticho svieti v hlase
mohutne.
Tak s vínom svätým
prie sa o putne.*

*Bude zas v hlinách
láska odvečna.
Aleže vina
dajboh konečná.*

Krv sa stará o zápis

(Roku 1947 popravili Jozefa Tisu)

*Bolo jedno. Druhé. Tretie.
A to všetko v tomto lete.*

Vynieslo nám zo sna tis.

*V šesťdesiatom ročnom kruhu
po nečase strúhlo dúhu.*

Krv sa stará o zápis.

*Ozvali sa tí aj henti.
Ostatky. Aj dokumenty.*

Ani zo sna hostina.

*Čujný čas je fiškál veru.
Strihne mieru ahasveriu.*

Suchorasty postína.

Nazrela

éra ruží

*Odľahy z večnej dielne.
Nedarmo v čarodejne.
V podhl'ade posvätné.*

*Dejú sa divy denne.
Dávne i prenádejné.
Za svetla. Osve v tme.*

*Tá tma nás dodnes drží.
V studňovej skalnej skruži.
Prameň? Chce prúdiť von.*

*Nazrela éra ruží.
A Kráľovnini muži
platia div údivom.*

Devín 2007

*Kamene budú kričať.
Kamene z týchto múrov.
Keď nerozchveje srdcia
slovo z úst proroka.*

Prorok sa chváce roka.

*Perute sokoličat
prešľahnú vari chmúrou.
Kamenný idol zruca.
Postaví ambónu.*

Pravému prazákonu.

*Prorocké prakamene
okrejú do prakmeňa.*

*Kráľovnin odkaz, Devín,
prevraví o Sláve.*

Zjasní sa dobroznavé.

*A v jednojednom mene
nadíde úsvit snenia.
Kamenné bralo Devín
zažije návraty.*

V prerode na karáty.

V. Judák:

In Ecclesia Dei.

*Vybrané rozpravy
o cirkevných dejinách
v náboženskej relácii
Slovenského rozhlasu
„Cesty“.*

*Nitra, Kňazský seminár
sv. Gorazda 2003.*

Skúsenosť i výsledky rôznych sociometrických dotazníkov a ankiét o uprednostnenej lektúre historických žánrov nás presvedčujú, že v našom kultúrnom vedomí sa dejiny chápu ako druhý bytostný rozmer súčasného človeka. To platí len v protiklade prirodzeného a primárneho zamerania na budúcnosť. Staršia generácia pozná osobitne materialisticky a ateisticky živú negáciu minulosti, obzvlášť náboženskej, a forsirovanie „radostnej“ prítomnosti, čo v našich časoch programovo zdôrazňuje postmoderna, publicistická filozofia... „Nevôľa“ prijímať minulosť a dejiny ako súčasť plnohodnotného života sa evidentne prejavuje v celom vzdelávacom systéme a osobitne to pociťujú humanitné disciplíny na univerzitách. Slabo rozvinuté historické vedomie mládeže – i dospelých – patrí do stáleho arzenálu nášho bolestinstva. Zodpovední nezodpovedne súhlasia – a mlčia.

Tento dobový kultúrny kontext istým spôsobom zasiahol do historiografického procesu katolíckej cirkvi, hoci – a to treba zdôrazniť – katolícka cirkev bytostne žije dejinami a tradíciou. V našich pomeroch sa dôvodne nerozvinul výskum kresťanského náboženstva (princíp prítomnosti), ponechal sa záujem sekulárnej religionistiky, ktorá sa tiež inštitucionálne nerozvinula. Ak sa dakedy – aj v 20. storočí – uplatnil v prácach o dejinách Cirkvi konfesijný aspekt ako hodnotový, spravdla obranný, dnes jeho ostrie otupuje úprimný ekumenizmus. Ale pribúda, najmä pri interpretácii niektorých udalostí a faktorov aspekt proti cirkevný, proti kresťanský, motivovaný predovšetkým nezodpovedným liberalizmom. Najnovšie napr. H. Kung: *Katolícka cirkev – stručné dejiny* (Bratislava, Slovart 2003). Tradujú sa zavše omyly, legendy, mýty, ktoré sa, žiaľ, v populistickej masmediálnej kultúre vyhlasujú za „pravdivé“. Niet záujmu hľadať a poznávať pravdu. Stále prevláda marxizmom živý názor o „temnom“ stredoveku, o negatívnej úlohe Cirkvi v spoločenskom i vedeckom pokroku a pod. Istá časť „mienkotvornej society“ sa nijako nevie zbaviť zjednodušeného stotožnenia kresťanstva s nekajou ideológiou, chápanie Cirkvi len ako inštitúcie cirkevnej hierarchie a pod. Redukované poznanie je vždy obmedzeným poznaním.

Do nášho vstupu sa núka aj metodologická otázka historika Cirkvi: dejiny všeobecnej, univerzálnej Cirkvi na Slovensku alebo slovenské dejiny Cirkvi. Univerzálna Cirkev a jej pôsobenie v národnom či štátnom priestore, alebo lokálna cirkev v nadväznosti na dejiny všeobecnej Cirkvi. Každý súdny človek vie, že historik Cirkvi musí rešpektovať skutočnosť jednoty, že dejiny katolíckej cirkvi na Slovensku sa musia interpretovať len vo vzťahu k dejinám univerzálnej Cirkvi, prezentovanej predovšetkým pápežom, konciliami, encyklikami, teda Rímom. Nijaké autonómne dejiny katolíckej cirkvi na Slovensku vzniknúť nemôžu, pretože väzba medzi časťou a celkom je pevná. J.Ch. Korec si túto otázku vyriešil kultúrno-historicky, s „úctou voči dejinám“ ako Cirkev v dejinách Slovenska (1994), sledujúc základnú líniu inkulturizácie. Iba nekatolícke, autokefálne cirkvi (protestantské a pravoslávne) môžu projektovať národné dejiny, ale ani tie nie dôsledne, pretože sa predsa odvíjajú od spoločného zakladateľa – Ježiša Krista a jeho učenia. Jestvujúce vývinové a národné špecifiká katolíckej cirkvi na Slovensku mnohí autori riešia adekvátnym dodatkom, ako to vykonal aj J. Špirko v *Cirkevných dejinách*, I., II.

(Martin 1943) alebo aj M. Lacko: *Dejiny kresťanstva na Slovensku* v diele L. Hertlinga: *Dejiny katolíckej cirkvi* (Cambridge 1983, s. 433-466).

Treba pripomenúť, že až v 20. storočí, teda na vyššom stupni rozvoja národnej kultúry a duchovného života sa na Slovensku vytvorili podmienky pre prácu osobností-historikov, ktorým patrí zakladateľská úloha. Oceniť prichodí aj tých, ktorí nedostatok domácej produkcie nahrádzali prekladmi. Ostáva pravdou, že do programovo jasných aktivít cirkevnej historiografie prikladne zasiahla v medzi vojnovom období Spišská kapitula a jej tvoriví teológovia (J. Špirko, L. Hanus), neskôr A. Bagin a Š. Smálik (samizdat: *Cirkev v 49 pokoleniach*, vydané r. 1997 ako *Boží ľud na cestách*). Výrazné zjavy cirkevných dejín sa prezentujú v osobnostiach, ako sú M. Ďurica a F. Vnuk.

(D)otváranie dejín Cirkvi

V. Judák sa ako cirkevný historik vyvíjal v čase totality, postupne ako autor cirkevných osobností, diecéznych osobností, paralelne aj kňazských osobností národných dejín. Inšpiroval sa A. Baginom, najstarším obdobím misie solúnskych bratov, ale zároveň sa vymedzoval kultúrno-historickým priestrom Slovenska a filozofiou dejín J. Ch. Korca a výsledkami práce M. Ďuricu, Šmálika, najnovšie F. Vnuka. Korektívom mu je osvojená metóda historickej pravdivosti, objektívnosti a znalosť heuristicko-metódy v archívnej dokumentaristike. Dialogickej práci *In Ecclesia Dei* predchádzali diela: *Archiepiskop svätého života* (E. Něcsey, 1992), *Hviezdy slovenského neba* (1993), *Priatelja boží* (1995) s podtitulom: *Slovenské martylogium, Nitrianske biskupstvo v dejinách* (1996), *Práca o dejinách Spoločnosti dcér kresťanskej lásky, priekopnice porovnávacie dielo Prehľadné dejiny Cirkvi* (1996), *Kristova cirkev na ceste* (1998), *Jubilejné roky v živote Cirkvi* (1997). Osobitný zástoj v nadväznosti na recenzované dielo predstavujú *Dejiny mojej Cirkvi* (2002), označené ako prvý zväzok, z čoho sa dá vyodiť úsilie o systematický prístup k celku. Do predprípravy treba zaradiť aj bohatú edičnú činnosť i napr. aktívnu spoluprácu na tvorbe personálnych hesiel v *Lexikone katolíckych kňazských osobností Slovenska* (2000). Nespomínali by sme uvedené diela, keby ony nedokumentovali samo historické myslenie a metodologické zásady V. Judáka. Žiada sa zdôrazniť, že V. Judák vie historické poznatky podať aj uvoľneným spôsobom kazateľskej katechézy, štýlom zrozumiteľnej a príťažlivej rétoriky, ktorým vie osloviť aj neveriacich rozhlasových poslucháčov Božieho slova (Myšlienky z éteru, šesť zväzkov náboženských úvah a zamyslení). Historický fakt sa lepšie a plastickejšie vníma v rozprávaní než vo vedeckom výklade historika. Šťastlivo bolo rozhodnutie Dr. T. Adamcovej zo Slovenského rozhlasu prijať v roku 2000 ako spolubesedníka V. Judáka, v relácii „Cesty“. Z aktuálnej, časovo determinovanej relácie následne vzniká kniha „rozpráv o cirkevných dejinách“, ktorá v edícii *Studia Theologica Nitriensia* vychádza ako prvý zväzok a ktorú roku 2003 vydáva Kňazský seminár sv. Gorazda v Nitre.

Nemusí nás zaujímať textotvorný proces vzniku knihy z rozhlasových rozhovorov. Vieme však, že V. Judák nevytvoril monologický text osobného rozprávania, neprijal pozíciu vedeckého odstupe, ani rigoróznou objektivizáciu nadhľadu nad jednotlivými rozhraničujúcimi alebo uzlovými udalosťami Cirkvi a jej predstaviteľmi. Naopak ako rozhladený historik prijal úlohu osobného (angažovaného i názorného) interpreta a sprostredkovateľa zložitých dejov, procesov, udalostí i otvorených kauz, a to presvedčivým, jasným, zrozumiteľným a argumentačne prijateľným spôsobom.

Š. Labo v úvodnom slove priznal jeho obrannú i očistnú úlohu od deformovaného „výkladu dejín ostatných 45 rokov“, priznal aj jeho „spravodlivý pohľad na náš národ, jeho dejiny“. Porovnávajúc Judákov historické práce a ostatné rozhlasové Myšlienky z éteru zisťujeme, že dialogická podoba celej knihy mu ponúka jedinečný priestor a prizvala do výpovede mnohé naratívne metódy, ktoré posilnili výpovedný obsah knihy. Kompozícia knihy *In Ecclesia Dei* v podstate rešpektuje historicko-chronologický rámec výkladu a komentára dejinných udalostí Cirkvi. Avšak uprednostňuje pre dialóg vlastné tematické rozčlenenie a problémové okruhy. Práve tento postup významovo znáročňuje odpovede. Navyše prezentuje novosť postupu, novosť ako prejav súčasného poznania. Lebo raz darmo aj V. Judák aktualizuje, vyberá a zosuladuje zá-

vedľa seba, čo je výsledkom „špecifického vývojového procesu západnej Cirkvi“. Jednostranný a často povrchný pohľad na „temný stredovek“ právom dovolil V. Judákovi túto charakteristiku považovať za „nespravodlivú“ a neobjektívnu. Temným storočím (880-1046) označil historik C. Boronius desiate storočie, začiatok „manipulácie s voľbou pápežov“, čo V. Judák obšírne osvetlil. Podobne na základe historických výskumov vyvrátil mýtus o pontifikáte ženy Johany. Metódou názornosti a analógie z nedávnych dejín Cirkvi na Slovensku (päťdesiate roky) objasnil aj situáciu „nehodných pápežov“, ktoré v zápätí vystrieda „storočie svätcov“.

K stredoveku sa viažu dve kauzy, známe ako veľké negatívum Cirkvi, a to „konflikt viery a vedy“ (prípád Galileo) a problém inkvizície. Príčiny väzia v prvom prípade v dobovom nerešpektovaní

výskumu, iniciované napr. českou súčasťou politikou. Škoda, že nespomenul publikované výsledky jedného predstaviťa českobratskej cirkvi. V. Judák citlivo, vecne, uvážene a historicky presne interpretuje príčiny a následky reformácie. Zbavil sa jednostranného konfesijného hľadiska a vyvážené upozornil na výhry i prehry kresťanstva. Sám poznamenáva, že sa s „bolestnou minulou“ našich katolícko-evanjelických vzťahov ťažko vyrovnávame. Nachádza však napr. v národných dejinách Slovákov príkladné situácie spolupráce a tolerancie. Obdobie po reformácii sa vyznačuje – ako píše – spochybňovaním kresťanských hodnôt (s. 100), stratou prvenstva Cirkvi v európskom dianí, vznik deizmu a pod. Je to obdobie osvietenstva a absolutizmu, obdobie viacerých myšlienkových prúdov (aj laických), obdobie zámernej kritiky Cirkvi a náboženstva, pokusov o rozklad Cirkvi, zrod slobodomurárska, ale aj obdobie zrodu idey národa, náboženskej tolerancie, nových rehoľných hnutí v rámci Cirkvi.

Téma Vzťah k Bohorodičke iste súvisí s problematikou protestantizmu, ale predovšetkým s kultom Panny Márie v dejinách všeobecnej Cirkvi aj na Slovensku. V celej knihe sa javí ako most prechodu k dejinám Cirkvi na Slovensku. Práve pre naše časy, píše V. Judák, keď je podstata ženy ohrozená, Máriinu panenskostou a jej materstvo dostáva sa mystériu ženy do veľmi vysokého určenia“ (s.115). Sledujúc počiatky mariánskej úcty sa zastavuje v 2. a 3. storočí. Všíma si hymnus Magnifikat i Akatist a iné modlitby, postoje koncilov i mariánske dogmy. Výklad teológa sa prekrýva s výkladom historika. Na viacerých miestach dovodí, že evanjelici nevylúčili úctu k Panne Márii (M. Luther, M.B. Schlinková, R. Schutz). Škoda, že neodcitoval alebo neparafrázoval údiv filozofa C.G. Junga (Odpoveď Jóbovi) nad dogmou o Nanebovzatí Panny Márie ako nad „najdôležitejšou náboženskou udalosťou od čias reformácie“. Komentár k sviatkom Panny Márie a k mariánskej úcte na Slovensku predstavuje krátky súhrn a východisko pre ďalšie skúmanie, napr. v ľudovej náboženskej kultúre, v slovenskej poézii a i.

V. Judák zúžitkoval svoje Slovenské martylogium v kapitole *Aj Slovensko má svätcov*. Treba vyzdvihnúť mená málo známych svätcov, vyznavačov, mučeníkov viery, akými boli okrem sv. Cyrila a Metoda, Gorazda, Svorada a Benedikta aj biskup Bystrík, mních Ivan, Alžbeta Uhorská (aj Bratislavská), Ž. Bosniaková, košický mučeník, J. Čepeláni, F. Beluš, A. Chmeľ, bl. Zd. Schelingová, A. Kolesárová a i., ktorí žili svätým životom alebo zomreli ako mučeníci. Na pozadí viacerých štúdií nanovo opísal životné osudy a misionárske poslanie sv. Cyrila a Metoda.

Z hľadiska nového a uceleného poznania vyznievajú dialogické pasáže o Cirkvi v 20. storočí, a to u nás za prvej republiky, za slovenského štátu, v rokoch 1946-1948, a najmä po roku 1948. Na základe archívnych materiálov a tlačových informácií sleduje V. Judák kľú-

ujmy poslucháča-čitateľa s potrebami a zámerom vedeckej katechézy či hermeneutiky. Nositelom čitateľského záujmu je T. Adamcová, rozhlasová redaktorka, ktorá zastupuje neznámych zvedavcov, aj nekompetentných, aj zlomyseľných, aj úprimne usilujúcich sa hľadať a prijímať vysvetlenie, informácie o príčinách a dôsledkoch rozhodnutí alebo činov. Ona je zároveň hýbateľom dialógu, ona vytvára napätie a očakávania, ona vedie dialóg do detailov, do širších súvislostí. Nie je pasívnym účastníkom dialógu, hoci „hlavnou postavou“ je autor odpovedí. Z celkovej kompozície dialógu sa dá zistiť, že V. Judák formuloval mnohé výpovede ad hoc. Musel sa časovo vmestiť do limitovaného vysielania, preto zhusťoval rozsah textu (dátumy vysielania odkazujú na overenú skutočnosť). Totiž rozhlasový dialóg sa vysielal naživo, a teda bezprostredne, bez predbežnej dlhšej písomnej prípravy. Poznáme dialógy pápežov, Pavla VI, Jána Pavla II, kardinálov: J.M. Lustigera, J. Ratzingera, J.Ch. Korca, ktoré vznikali s dôkladnou písomnou prípravou, opravou, doplnkami.

Tematicko-problémový charakter rozhlasového dialógu V. Judáka s T. Adamcovou zo zároveň podstaty uvoľnil samo rozprávanie, resp. osvetľovanie, výklad, interpretáciu faktov. Rozhlasový dialóg je predsa verejný komunikát, preto sa svojím jazykovým výrazom musí znižovať. Takže z rozprávania vylučuje priame citácie, odkazy na odbornú literatúru, pramene, čo nemôže chýbať v bežnom historiografickom diele.

Ak prvá kapitola – Jubilejné roky – je súladná s knihou V. Judáka *Jubilejné roky v živote Cirkvi*, a zodpovedá v chronologickom slede na otázku: prečo jubileum roku 2000 zahŕňa aj aktivity Cirkvi na Slovensku, druhá kapitola: *Vzťah olštára a trónu mieri do zásadných, často diskutovaných a študovaných otázok vzťahu Cirkvi a štátu*. Ak sa dobre pamätám L. Hanus sa tejto otázke venoval na viacerých miestach svojho diela a to práve v čase totality. Je to kľúčová otázka aj dnes najmä z kritického hľadiska ateistov a liberálov. V. Judák s rozhladom osvetľuje Milánsky edikt a praktiky cisárov a kráľov v 4. a 5. storočí, herézy, odlišnosti východnej a západnej Cirkvi, teóriu o dvoch mečoch, zdôrazňujúc skutočnosť, že Cirkev okolo roku 1000, teda v čase „krízy“ sa nepovažovala za inštitúciu, ktorá by stala proti politickej moci. Poznomenáva, že uplatnením dnešných hodnôt na vtedajšiu Cirkev v istom zmysle hrešíme proti historickej metóde a historickej pravde. Dnes stoja Cirkev a štát

Kresba: Andrej Mišanek

Zdeněk Pololánik (*25. októbra 1935) je jedným z mála hudobných skladateľov, ktorí sa dnes venujú komponovaniu ako slobodnému povolaniu. Vďaka mimoriadnemu hudobnému nadaniu a pracovitosti Zdeněk Pololánik skomponoval vyše 700 diel, pričom významné miesto zaujíma duchovná hudba. Jeho skladby sa hrajú nielen v 25 štátoch Európy, ale aj v USA, Austrálii, Rusku, Japonsku, či na Novom Zélande. Roku 2002 mu Cirkev udelila na Velehradě Rad sv. Cyrila a Metoda. Na jeseň 2001 sa pod záštitou brnenského biskupa Mons. Th.Lic. Vojtěcha Cíkrleho uskutočnil v brnenskej katedrále koncert z Pololánikových skladieb, kde okrem iných zaznela i *Missa solemnis* v interpretácii Severočeského filharmonického zboru pod taktovkou Mgr. Josefa Zadina, ktorý o Pololánikovej slávnostnej omši napísal: „*Vrcholom večera bola Missa solemnis, ktorá nadväzuje, spoluvytvára a po desaťročiach dopĺňa periodu: Antonín Dvořák Omša D Dur, op.86 – Leoš Janáček Glagolská omša – Z. Pololánik Missa solemnis. Spolu s Dvořákovou Omšou D Dur, op.86 vytvára v odboru kantáta – omša najvýraznejšie liturgické dielo v českých hudobných dejinách.*“ Pololánikova hudba je krásna, svižná a plná invencie. Je bytostným vyjadrením viery a hudobným pokladom dneška. Rozhovor so skladateľom pripravil a ponúkol na uverejnenie Karol Frydrych.

- Na značnú časť profesionálnych hudobníkov malo rozhodujúci vplyv rodinné hudobné zázemie – teda podchytenie talentu už v útlom veku. Bolo tomu tak aj u vás?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Skôr by som hovoril o otcovej túžbe po hudbe, ktorá sa uskutočnila o generáciu neskôr. Otec sa stal proti svojej vôli živnostníkom. Aj o ňom ako o ďalších siedmich jeho súrodencoch rozhodol ich otec. Hoci mal prosperujúci hostinec a mäsiarstvo, mal krásny tenor, rád spieval a využíval všetky príležitosti počúvať hudbu a mal radosť z mojich raných hudobných reakcií. Kúpil mi husle a našiel učiteľa prv, ako som šiel do školy. Moje želanie sa neskôr rozšírilo aj o klavír, akordeón, harmónium, varhany a gitaru. Komponovať som však začal až na konzervatóriu, hoci mojím hlavným odborom bol organ. Mój prof. Černocký o tom však nesmel vedieť. Nemal rád „rozptyľovanie sa“ inými záujmami. Napísal som v tom čase napr. Omšu pre sólo, zmiešaný zbor, organ (a orchestr), ktorú pripravil a na púti v Letoviciach uskutočnil Miloslav Krejsa. Na organe hral pan prof. Josef Pukl, ktorý mi vtedy povedal: „Ak napíšeš niečo pre organ, dones mi to“. Aj v neskorších rokoch hral a sprevádzal väčšinu mojich organových premiér. Prof. Černocký až po mojom verejnom absolventskom organovom koncerte počul, ako si moji spolužia pripravia moje Variácie pre organ a klavír op.1. Skladba ho nadchla natoľko, že ich našťudoval a presadil ich na koncert a do rozhlasu.

- Čo vás inšpirovalo na napísanie Liturgickej omše?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Počas štúdia som denne pred vyučovaním navštevoval sväté omše v rozličných brnenských chrámoch, dokonca od piatich rokov som pravidelne ministroval a návšteva mše sv. pozdžej bolo len pokračovanie.

Dá sa byť celý život iba skladateľom?

Interview s moravským hudobným skladateľom Zdeňkom Pololánikom

Keď som získal Rímsky misál s latinsko-českým textom ordinára, tento text sa mi rozoznel sám, a ja som to len zachytil do notových osnov. Tak jsem podvedome predišiel svojím zhudobením ordinára pozdejšiu zmenu latinskej bohoslužby na českú.

- Roku 1996 vyšla vaša Liturgická omša, Ave Mária a Te Deum spolu s Dvořákovou omšou D dur na zvukovom nosiči v interpretácii Brnenského filharmonického zboru. Skladby Ave Mária a Te Deum ste skomponovali pri nejakej príležitosti?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Ave Mária som napísal pre slávnosť posvätenia nového Saleziánskeho chrámu v Brne-Žabovřeskoch. Te Deum v organovej verzii vzniklo pre film Petra Kudelu „Moravská omša“.

- Na brnenskom konzervatóriu ste študovali aj skladbu u prof. Františka Suchého. Čímste sa vtedy cítili viac, organistom alebo skladateľom?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Skladateľom. Preto som v štúdiu kompozície pokračoval na JAMU. Na organ som však rád hrával počas liturgií v kostole. Hra v skrytosti na chóre mi vyhovovala.

- Na Janáčkovej akadémii múzických umení v Brně (1957-61) ste absolvovali skladbu u prof. Viléma Petrželku a prof. Theodora Schaefera. Spomínate si na nich ešte?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Som im vďačný za všetky poznámky a pripomienky. S obidvomi som mal ten najlepší vzťah. Každý mi dal svoje osobné skúsenosti. Nikto ma do ničoho neútil. Svojím spôsobom som bol aj autotidakt.

- Vilém Petrželka bol Janáčkovým žiakom na organovej škole. Dokomponoval napr. majstrovu „Nedokončenú omšu Es dur“. Dalo sa v čase náboženskej neslobody venovať rozboru duchovnej tvorby, napr. tej Janáčkovej alebo vašej?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Liturgickú omšu som predložil okrem iného spolu so skladbami pri prijímacích skúškach na JAMU. Na JAMU som sa však venoval skladbám absolútnej hudby a vokálnym s profánnymi textami. Nabuchodonosora na biblický text som kom-

ponoval cez prázdniny mimo osnovy a ani pán prof. Schaefer sa k tejto skladbe pedagogicky nehlásil a nevyjadril, hoci s veľkým ohlasom zaznela na absolventskom koncerte Libora Coufalika. Štúdium malo svoje osnovy, v ktorých sa duchovná hudba nevyskytovala. Venoval som sa jej teda „navyš“.

- K úspešným a repertoárovým číslam brnenskej Kantilény patrí vaša znamenitá Missa brevi. Je to vaša najhrajnejšia kompozícia?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Dúfam, že sa časom ujmú podobne aj iné skladby, až sa dostanú k podobným hudobným nadšencom ako dirigent Kantilény prof. Ivan Sedláček.

- Ktorá skladba je z vašej duchovnej tvorby najväčšia?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Ťažká otázka. Nezdovedať. Nerozhoduje rozsah, ani obsadenie. Mám ku všetkým rovnaký vzťah. Najbližšia je mi vždy tá, ktorú práve píšem. Skladby svojím spôsobom „zrejú“ v mojej predstave. K ich zápisu dochádza rozločne. Niekedy hneď, ak sú „objednané“ a s termínom, niekedy po rokoch, až pre ne vznikne priestor. Čas na prípravu potrebuje napr. zhudebnenie cudzojazyčného originálu. Z týchto kompozícií bolo najzložitejšie celovečerné scénické oratórium Šír haš širim (Pieseň piesní) pre sóla, zbor a veľký symfonický orchester, ktorého foneticky prepísaný úplný biblický text som sa celý pred zhudobením naučil naspamäť samozrejme s plným porozumením každému slovu. Až mi tento text začal „spievať“, dal som sa do komponovania.

Ktorý skladateľ je vám najbližší?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Všetci a nik osobitne. Ak má silnú invenciu, nerobím rozdiely medzi starou a novou hudbou, nezáleží, či je pre jeden nástroj, či ide o vokálno-orchesterne skladby. S obdivom a úctou k autorovi som si vypočul mnoho skladieb, ale o vzoroch neviem. Naopak, ak ma upozornili na nevedomú podobnosť, vedome som ju odstránil.

Ste riaditeľ chóru a organista kostola sv. Václava a sv. Jána Krstiteľa v Ostrovačiciach. Koľko ste mali rokov, keď ste si prvý raz sadli za ostrovačický organ?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Mal som asi jedenásť rokov.

- Po roku 1989 ste pôsobili aj ako organista v brnenskej katedrále.

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Áno, po nástupe o. biskupa Vojtěcha. Pozval ma osobne vtedajší dómsky farár, dnes generálny vikár Mons. Jiří Mikulášek. Pôbil som tam asi tri roky.

Na Petrove ste sa teda určite stretávali s organovým virtuómom prof. Vladimírom Hawlíkom.

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Prof. Hawlík ma učil na konzervatóriu gregoriánsky chorál. Me-

nedostal potrebný priestor a nestretol sa s pochopením pedagogov ovplyvnených ateizmom. V súčasnosti toto oddelenie na JAMU živorí. Absolventi tohto exkluzívneho oddelenia by mohli mať široké spektrum uplatnenia v menších mestách. Mohli by sa uplatniť ako organisti, zbornajstri, pedagogovia, skladatelia, aranžéri, dirigenti, speváci a organizátori hudobného života. Keby sa tohto oddelenia ujali schopní pedagogovia, mohlo by jeho absolventi dosiahnuť rovnakú úroveň a význam ako v Rakousku, kam ma pozvali, Nemecku a v iných zemích, kde má svoji letitú tradíciu.

- Spomeňte niekoho z vašich študentov na JAMU.

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Učil jsem scénickú, filmovú a duchovnú hudbu. Mal som vnímavých a talentovaných poslucháčov. Obzvlášť vnímavý a plný úprimného záujmu bol terajší renesančný katedrál v Hradci Králové Mgr. Josef Zadina. Prekvapil ma usporiadaním celovečerného koncertu z mojich skladieb v kostole u Jezuítov v Brne, ujal sa potom vedenia zboru na Petrove a usporiadal nespočetný rad koncertov a nahrávok z moje duchovnej tvorby. Medzi externistami, ktorým som prednášal, sa objavil aj známy Jiří Pavlica.

- O výchovu budúcich organistov sa dnes starajú predovšetkým ZUŠ s cirkevnou orientáciou. Ako hodnotíte hráčsku úroveň ich absolventov?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Hneď po 2. svetovej vojne som externe navštevoval hodiny klavíra a organu na Organovej škole založenej Leošom Janáčkom. Učil ma Josef Slimáček, prof. III. RG v Brne, organista u Minoritov a dirigent brnenských mužských speváckych zborov Foerster a Bendl. Na tejto škole učili významní brnenski organisti a zbornajstri: Karel Hradil, Miroslav Příhoda, Jaroslav Smýkal a ďalší. Po nástupe komunizmu bola škola zrušená a jej pedagógovia sa rozptýlili do brnenských hudobných škôl. Obnova prišla až po „zamate“, keď sa vedenia ZUŠ s cirkevným zameraním ujal, pedagogicky a nástrojovo znovu vybavil jej riaditeľ Pavel Hamřík. Táto škola už dosiahla neprehliadnuteľné výsledky a výrazný počet fundovaných absolventov.

- Celý život pôsobíte ako hudobný skladateľ v slobodnom povolaní. Čo sa za tým skrýva?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Porozumenie od partnera, aké som našiel u svojej manželky. Vyžaduje si to pevnú dôveru v Božiu pomoc, pohotovú invenciu, prijímať objednávky a dodržiavať i veľmi tesné termíny. Nikdy som neprijímal námety protináboženské a také, ktoré boli v rozpore s mojim svedomím. Prijateľných objednávok bolo vďaka Bohu vždy dostatok na živobytie celej rodiny.

- Pre každého chorregenta je výhrou, ak jeho nadriadený – knaz - má pre artificálnu hudbu pochopenie...

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - K nám do Ostrovačíc prišiel za duchovného správcu nedávno zosnulý Mons. Ing. Bedřich Provančík, s ktorým sme sa stretli ešte na Petrove, kde taktiež hrával pri svätej omši. Nebolo mu ľahostajné, čo sa odohráva v hudbe počas liturgie. Vnímal, odporučal, počul, počul a vďačne reagoval na všetky dobré snahy spievajúcich a hrajúcich v kostole. Mal prehľad o chrámovej hudbe a organistoch v širokom i vzdialenejšom okolí. Odoberal časopisy o duchovnej hudbe, navštevoval koncerty duchovnej hudby. Nestlačil však uskutočniť zamýšľané nahradenie elektrického organu pišťalovým.

- A čo budúcnosť? Aké máte plány?

ZDENĚK POLOLÁNÍK: - Mám celý rad nesplnených želaní a námetov. Mám aj rozpracované skladby. Mám i krásne texty, sú i žiadosti. Čo mi dovoľí dĺžka života? Môžem sa iba usilovať. V ostatnom sa spoľeham na Pána Boha.

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

VÍT PACALAJ

Pozrime sa na Zjv 6, 5 - symbol tretieho koňa, či toto tvrdenie o dejinách zlome v našej súčasnosti je opodstatnené. Tretí kôň je čierny a jazdec má v rukách váhy. Čo reprezentujú, čo sú to váhy? Spravodlivosť? To iba keby vážili presne. Ale čo sú váhy v prvotnom zmysle slova? Váhy sú mechanizmus používaný na trhu, teda dvoma slovami: trhový mechanizmus. Aby sme si boli celkom istí, Zjv 6, 6 uvádza trhový pokrik. Trhový mechanizmus je politický slogan transformácie, v rámci ktorej sa všetko spoločné a prosperujúce sprivatizovalo a následne odpredalo, čím sme sa dostali do otroctva, takže zisk z našich mozoľov prúdi k chamtivcom poväčšine z cudziny. Za našu vodu, za elektrinu z našich elektrární, za cement z našich kopcov a tehlu z nášho ílu dnes platíme cudzincom. Isté francúzske noviny sa údajne vyjadrili: Ekonomická okupácia postkomunistického Európy je už skončená. Ľudia dnes žijú z ruky do úst. O tom hovorí verš 6: „Miera pšenice za denár, tri miery jačmeňa za denár...“ Denár je denná mzda, miera pšenice predstavuje po spracovaní zhruba pecen chleba, teda jednoduchú stravu robotníka. Pokiaľ však nakupuje v second hande, môže si dopriať trojnásobne. Táto ekonomická situácia sa vôbec nedotýka „smotánky“, napojenej na úverový, poisťovací alebo grantový (tret'osektorový) systém, poplatný globalizačným tendenciám. O nej je dovetok „...ale olej a víno nepoškodí“. Prečo je tretí kôň čierny? Nie je to len farba podnikateľskej „uniformy“, ale: svetový trh sa odvíja od ceny ropy a ropa je čierna. Aj administratívna budova SPP v Bratislave je celá čierna, vrátane skiel.

Všimnime si, že počet slov, ktoré venuje Zjavenie jednotlivým symbolizovaným obdobiam, sa z minulosti k súčasnosti predlžujú, kým dejinné úseky sa skraccujú. Nečudo. Ak by sme to chceli vyjadriť veľmi zhruba: prvých stotisíc rokov sme sa na zemi učili rozložiť oheň, ďalších desaťtisíc sme maturovali z tavenia kovov, päťtisíc sme skúšali vyjadrovať myšlienku písmom, päťsto rokov od Gutenberga sa zem zaplavuje tlačným textom, päťdesiat rokov máme počítače, pomocou ktorých dnes v priebehu niekoľkých minút pokryjeme aj najneprístupnejšie časti Zeme najnovšími správami. Vývoj ľudstva smerom k jeho zavrženiu sa dynamizuje. Preto ak biely kôň reprezentuje zhruba 1800-ročný dejinný úsek, červený kôň 120 ročný, úsek reprezentovaný čiernym koňom môžeme očakávať úmerne kratší.

Reálna, historická vláda antikrista je symbolizovaná posledným plavým koňom. Pobudne krátko, len tri a pol roka, čo je v biblickej reči polovička z veľa. Ježiš tiež hovorí o tom, že kvôli vyvoleným bude toto posledné obdobie skrátené (Mt 24,22). No podľa počtu slov, podľa pozornosti, ktoré posvätný text venuje súčasnému tretiemu obdobiu, je toto obdobie prípravy najvýznamnejšie, zlomové. Teraz sa aj prostredníctvom znakov začína odohrávať definitívna diferenciácia a je vrcholne aktuálna výzva Zjv 18, 4: „Výjdite, ľud môj, (z Babylonu), aby ste nemali účasť na jeho hriechoch a nedostali z jeho rán.“

Ľudia nevnímajú vážnosť situácie, pretože sú nadopovaní psychodrogami, predovšetkým primitívnou bulvárnou zábavou. Brutálne a zároveň ľubivo klamaní sú ochotní veriť akejkolvek hlúposti. V čase, keď pápeži v zmysle don Boscovho sna o dvoch záchranných pilieroch dramatického času skúšky vyzdvihujú Eucharistiu a Bohorodičku, nepriateľ prišiel s „lepším“ nápadom o troch pilieroch nového

poisťovacieho systému. V mojom zamestnaní sa objavil odborný článok preložený údajne z britských novín, vysvetľujúci, o aký ekonomický podvod sa jedná. Oklamani slovenskí kresťania však s nasadením prijali novú formu prejavu „lásky k blížnemu“ a agitujú do poisťovní. Takto prehlbujú svoje otroctvo. Duch poisťovníctva sklame budúcich dôchodcov rovnako ako dnešných.

Ako však rozlíšime, že sme sa prehlpli do obdobia štvrtého koňa? Nemá žiadne atribúty, okrem farby: je plavý, niektoré protestantské preklady uvádzajú sivý. Začnime výklad sivou, lebo táto farba je jednoznačnejšia. V psychológii farieb podľa Liescherovho testu odzrkadľuje hranicu, bezvýraznosť, indiferentnosť. Zjv 10,6 výrok: „Času viac nebude“ hovorí o absolútnej hranici v dejinách, o predele medzi časom a večnosťou. Sivá, šedá vzniká zmiešaním bielej a čiernej. Plavú dostaneme, keď do šedej pridáme žltú. Keď sa Symbol „rimske cisárstvo“ (biela) spojí so symbolom „trhový mechanizmus“ (čierna), môžeme si byť istí posledným dejinným zlomom. Pri menovaní budúceho predátora EÚ cisárom svätej ríše rímskej pravdepodobne bude zneužitý pápež. To je podiel žltej na plavom koni, ktorý pri preklade gréckeho textu Zjavenia nevnímajú niektorí protestanti, pretože sa ich to netýka. Znova si uvedomme, že dogma o pápežskej neomylnosti nehovorí o neomylnosti pápežov v politických a kultúrnych otázkach.

Znaky New Age sú už v cirkvách, preto si myslím, že tvrdenie o zavlečení cirkvi do mašinérie antikrista, nie je zveličené. Symboly novopohanstva sa dostávajú do architektúry chrámov. To, že je satanistický trojuholník vkomponovaný do portálu budovy Ústredného výboru Socialistického zväzu mládeže, kde dnes sídlia aj kresťanské organizácie, ani tak neudivuje. No v Bratislave - Ružinov sa vyníma trojuholník s hrotom dolu, so stranou asi 4m vo funkcii okna za sedesom.

Pri výmene sklenej výplne skletovej apsidy najstaršieho bratislavského kostola františkánov nové (alebo pôvodné?) členenie umožnilo situovať pod klenbou šesť satanských trojuholníkov. Na nových dverách toho istého kostola sú dva ležaté kríže vo funkcii madiel. Bratislavské sídlisko Dlhé Diely sa hrdí novým kostolom, ktorého hmota je koncipovaná tak, že vytvára zvalenú vežu. Vo filiálke Novej Dediny pri Leviciach je kostol v tvare pyramídy, zdôraznenej preskleným odsadením od obvodových múrov. V seminári v Badíne si nevdojak uctievajú sochu antikrista, ktorú im darovali v USA. Vraj to má byť Kristus. Ale so štvorcovou svätožiarou? Je to jediný „svätý“ v dvetisíc ročnej histórii kresťanského umenia, ktorý má štvorcovú svätožiaru. Toto vyjadrenie v prvopise tejto úvahy tak iritovalo istú osobnosť medzinárodného kalibru, že si dala námahu a zistila pôvodný zámer umelca, ktorý vytvoril sochu pre Badín. Vraj bol veľmi smutný z prekvapivej interpretácie a vysvetlil, že štvorec predstavuje dvere hrobu, z ktorého Zmŕtvychvstalý vyšiel. Patrí úprimná vďaka onej osobnosti i autorovi. Diabol s obľubou kladie na miesta hlavných vecí po-hlavné. V tomto prípade mal byť štvorec, reprezentujúci hrob, smrť Ježišovi pod nohami, a nie nahradiť gloriolu - symbol svätosti a večnosti.

Znak

Znamenie požehnania, či zatratenia?

Kresťanské tlačoviny obsahujú diabolské symboly. Rozšírené sú nálepky a záložky, pozostávajúce z biblických výrokov, ilustrované však s „vtipnými“ ušatými, trojprstými ufo-nikmi. V závere kresťanskej oázy kňaz predával nálepky „sestry v akcii“ - mnišky so samopalom. Vraj Ježiš na zem nepriniesol pokoj, ale meč.²

14. októbra 2003 sa konali v prešovskom kostole evanjelickej av. cirkvi ekumenické bohoslužby pri príležitosti druhého európskeho dňa rodičov a škôl. Boli tam reprezentanti piatich kresťanských cirkví, dvoch ministers-tiev a prezidentskej kancelárie SR. Bulletin honosného podujatia však bol ilustrovaný tragikomicky: Na dne akej-si skúmavky okolo jablka ležali kríže - súčasťou znakov cirkví. Pri jablku - ľudovom symbole hriechu, stálo slniečko s nožičkami a ručičkami, rozsievajúce päťčipe hviezdy, teda Apolónik - taký celkom maličký, viditeľný jasne len pri zväčšení, lenže umiestnený nie náhodou centrálne. Bolo trápne, ako sa niektorí rečníci v liturgických rúchach silili do proeurópskeho slangu a stránilo sa vysloviť meno Ježiš.

Podobná atmosféra vládla na otváraní prvého mobilného hospica v zmiernenom kostole Bratislava - Ružinov v nedeľu večer 9. 10. 2005. Skôr než vošli vládne honority, vyniesli eucharistického Ježiša. Polhodinovú úvodnú reč držal miestny kňaz bez toho, aby čo len naznačil Božie meno. Vo dverách rehoľná sestrička rozdávala prospekty hospicu - bez najmenej zmienu o kresťanstve. Spýtal som sa jej, ako je možné pomôcť umierajúcejmu bez Ježiša. Odpoveď: „Musíme byť tolerantní. Umierajú nielen veriaci.“ „Prečo sa to teda deje v kostole?“ „Je to služba lásky, na taký účel musí byť kostol kedykoľvek k dispozícii.“ ...služba lásky - ale taká, že ju eucharistický Ježiš nesmel vidieť!

Európske katolícke dni r. 2004, vrcholiace augustovou púťou do Maria-zellu, sa niesli v znamení slobodomurárskeho loga. Bol to akoby zlatý kríž, orientovaný mierne šikmo, pozostávajúci zo štyroch segmentov v tvare uhol-níc, ktoré spájali modrý kruh. V kruhu alebo pod logom bol nápis: Kristus nádej Európy. Dnes však každý manažér vie, že ak nechce byť pri rokovaní oklamán, musí pozorne sledovať nielen reč partnerových úst, ale aj reč jeho tela. Podobne pri čítaní značiek treba venovať pozornosť nielen písmu, ale aj kresbe. V tomto prípade kresba - grafická skladba hovorila „nie Kristus“. Správne prečítanie loga pompéznych stredo-európskych katolíckych dní teda znie: Antikrist nádej Európy. Kríž bol totiž znázornený trojnásobne negatívne: 1/ bol šikmý (Ak by niektorý grafik v porovnaní vážnom sociálnom kontexte znázornil logo Schel alebo Slovaft šikmo, bola by to zaručene jeho posledná zákazka. Šikmý kríž je vždy o páde kresťanstva, a nie o jeho víťazstve. Napr. šikmý kríž na veži kostola znamená, že kostol je opustený.), 2/ bol medzerou, vymedzenou štyrmi pravouhlými segmentmi, 3/ ak nebol medzerou, tak bol roztriedený, pričom grafickú autoritu mal nad ním modrý kruh, spájajúci segmenty. Pýtal som sa: „Páne, čo je to tá modrá?“ dostal som odpoveď: „Modrá je dobrá.“ - teda heslo, s ktorým sa etablovala pri „moci“ naša kresťansko-liberálna,

hybridná „vláda“. Z uholníc sa na tri ťahy dá zostaviť hákový kríž, vnútorný výsek kruhu bez úpravy predstavuje znak, ktorý používal Hitler na tankoch a lietadlách. Vyvrcholenie akcie bolo naplánované v Rakúsku - rodisku Hitlera. Podpriemerný organizátor by prišiel na to, že orientovať niekoľkostotisícové stretnutie do alpskej doliny, kde sa ťažko zmestí úzka cesta vedľa potoka, je nezmysel a nemôže sa vydať. Preto Katolícke noviny č. 22/2004 nepreháňali, keď na strane 2 pod nadpisom: „Prípravy púte sa minuli s cieľom“ uviedli zmiernený názor opýtaného účastníka: „...Neváhaj by som použiť slovo škandál“. Akcia, poriadaná pod satanovou značkou, nemôže byť Bohom požehnaná. V tejto súvislosti mi znova prichádza na myseľ Oz 4, 6: „Môj ľud hynie, lebo nemá poznanie. Pretože si odmietol poznanie, odmietam ťa, nebudeš mi slúžiť...“ Obety, prinášané v takýchto súvislostiach, sú nezmyselné. Smerujú totiž k absurdnému záveru: Treba ísť do pekla zo súcitu, aby diabli neboli smutno.

Medzi kresťanskými demokratmi sa pošepkáva názor, že nie všetky slobodomurárske lóže sú antiklerikálne a teda od tých, ktoré sú ochotné podporiť kresťanské projekty, treba prijať dotácie. To je omyl. Dar zaslepuje oči (Kaz 7, 7). Na oboch stranách sú len oklamani ľudia. Nie je možné slúžiť Bohu za diablove peniaze. Boh dáva všetko zadarmo. Boží dar nie je možné splatiť v nijakej mene. Tak podobne Boh nepotrebuje peniaze na to, aby sa oslávil. Mt 17,27 je zachytený príbeh, ako Ježiš stojí s Petrom na prahu chrámu pred vyberačom chrámovej dane. Vždy úprimný Peter položil Majstrovi uštipačnú otázku: „Ty si Boží syn a toto je chrám Tvojho Otca, a ja som Tvoj priateľ, však? Pozri, pýtajú od nás daň. Treba zaplatiť?“ Ježišova odpoveď bola podfarbená rovnakým humorom: „Peter, ty si rybár, chytil si v živote nespočetné množstvo rýb, poznáš rybu zvonka aj zvnútra. Tak choď teraz chytiť rybu, ktorá má v ústach mincu. Potom zaplať za nás oboch, ale len preto, aby sme tomu strážcovi zákona nemuseli vysvetľovať, čo on nie je schopný pochopiť.“ Takto Ježiš vyriešil problém z peniazmi prinajmenšom veselo. No pri stretnutí s úskočnými farizejmi (Mt 22, 19) celkom vážne vyjadril, že s peniazmi nemá nič spoločné. To jeho neznovuzrodená cirkev (apoštoli pred zoslaním Sv. Ducha) má tenden-

ciu riešiť problémy nákupom (Mk 6, 37). Vári nie aj preto spoločnú pokladničku opatroval práve „syn zatratenia“ - Judáš? „Nemôžete slúžiť aj Bohu aj mamone.“ (Mt 6, 24) Slovo „mamon“ pochádza z aramejčiny a znamená peniaze a veci v oblasti ekonomiky. Je to pole, na ktorom zlý duch neúnavne pracuje...

Ako človek, tak aj národy sú z Božej dielne. Národ nie je konvenčná sociálna formácia. To Boh rozhodol, že človek jestvuje v systéme: jednotlivec, rodina, rod, národ, rasa, ľudstvo. Ježiša nasledovalo mnoho ľudí. On z nich však vyčlenil dvanásť, potom troch a z tých ešte svojho najmilšieho Jána a Petrovi zveril zodpovednosť za ostatných. Podobne aj národy nie sú rovnaké. Boží zámer s nimi je rôzny. Slovania a v rámci nich Sloveni sú jediní, ktorých názov je odvodený od pojmu SLOVO. Tento istý pojem Svätý Duch vztiahol na Ježiša. Veta, v ktorej sa to tvrdí, (Jn 1,31), bola prvou vetou napísanou v jazyku našich predkov cyrilikou. Touto vetou sme začali byť kresťanmi a zahájil sa vývoj našej modernej kultúry. Touto vetou sme o tisícsto rokov (!) predbehli II. vatikánsky koncil. Dnes občas organizujeme dojímavý, aj drahý náboženský folklór, ale v skutočnosti v hĺbke svojho srdca sme stále pohania. Pred tisícsto rokmi sme sa nechali pokrstiť vodou, no krst Svätým Duchom sme doteraz neprijali, pretože Duch sa nebude deliť o našu priazeň s démonmi. V nedeľu a vo sviatky si odbavíme náboženskú povinnosť, alebo aj s veľkým nasadením pestujeme úprimnú askézu a rozvíjame obetavú dobročinnosť. No večer svoje deti a vnúčatá očkujeme pohanstvom. Preto nečudo, že bestsellery Harry Potter a Pán Prsteňov na Slovensku tak excelujú.

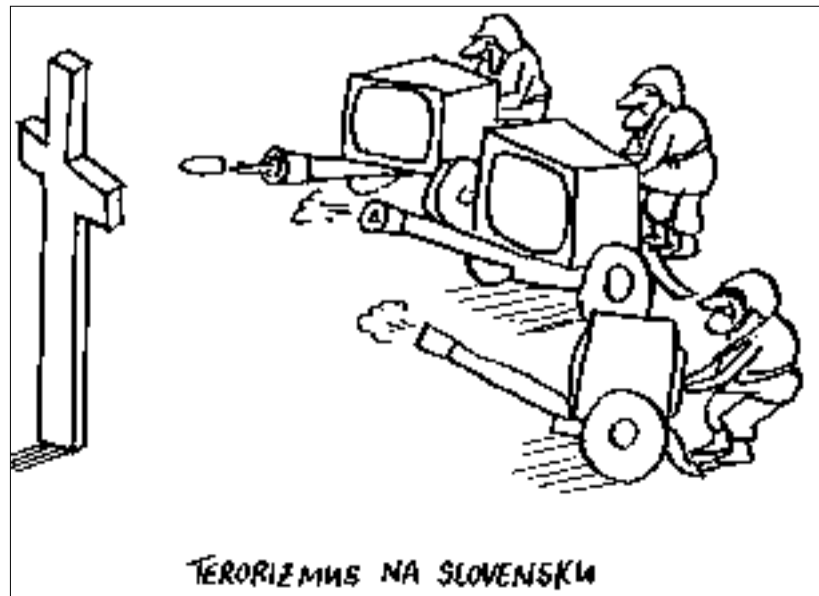
O vstupe Slovenskej republiky do EÚ sa píše v Zjv 17,13. Pre ľahšie zapamätanie: r. 1713 obesili slovenského legendárneho zbojníka, Jánošíka. V zmienenej stati je reč o desiatich suverénnych krajinách, ktoré súčasne, naraz a dobrovoľne podriadili svoju suverenitu inému subjektu. V dejinách vznikali štátne zväzy, únie, ríše, ale väčšinou násilne. Nie je známe, že by sa niekedy inokedy pričlenilo k väčšej mocensko-politickej formácii desať krajín dobrovoľne a naraz. Toto proctvo sa naplnilo 1. 5. 2004, kedy sme ako jedna z desiatich krajín vstúpili do EÚ.

POZNÁMKY:

1. Dvojtyždenník Kultúra, časopis závislý od etiky, Krížka, Teodor.

2. Ide o mylný výklad. Ježiš priniesol meč Ducha, ktorým je Božie slovo. Spájať ho so symbolom fyzického násillia, je hybrid.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Kresba: Andrej Mišanek